

Disputatio juridica inauguralis de actionibus bonae-fidei

<https://hdl.handle.net/1874/343259>

DISPUTATIO JURIDICA
INAUGURALIS
DE

34

**ACTIONIBUS
BONÆ-FIDEI,**

SIVE AD

S.S.S. 28. 29. & 30. Institutionum de Actionibus.

QUAM

PRÆSIDE TRI-UNO DEO.

Ex auctoritate Magnifici Rectoris,

D. JOHANNIS MUNNICKS,

Reip. Ultrajectinæ Poliatri, atque in inclytâ ejusdem Academiâ
Medicinæ, Anatomies, & Botanices Professoris Ordinarii,

UT ET

Amplissimi Senatus Academici unanimi consensu, Nobilissimaque

Facultatis JURIDICÆ Decreto,

PRO GRADU DOCTORATUS,

Summisque in **UTROQUE JURE** Honoribus &

Privilegiis ritè ac solenniter consequendis,

Publico Actorum examini proponit ventilandam

SUFFRIDUS DE BUCQUOY, FRISIUS.

Ad diem 9. Februarii, horâ locoque solitis.

TRAJECTI ad RHENUM,

Ex Officinâ **FRANCISCI HALMA**, Academiæ
Typographi, cl^o Ioc LXXXVI.

*Clarissimo, Consultissimo, omni virtutis
& eruditionis genere spectabili*

V I R O,

D. GERARDO NOODT, J. U. D.

Et in illustrissima Academia Tra-
jectina Juris Antecessori Ordina-
rio, viro impensè docto, Juris
civilis ex imis fontibus, selectissi-
misque Antiquitatibus Interpreti
vigilantissimo, locorum intertri-

catorum explanatori subtilissimo,
Uti Jurisprudentiam pristino vigo-
ri & nitore restitueret unice in-
cumbenti, præceptori suo in stadio
juridico unico, de se, studiisque
suis optimè merito, ideoque per-
petuo sibi cultu colendo, aman-
do, observando

*Hanc Disputationem Inauguralem unà
cum humillimis officiis suis*

Offert, Dicat & Dedicat

SUFFRIDUS DE BUCQUOY.

TRAJECTI ad RHENUM
Ex Officina FRANCISCI HAEMERII
Typographi, c. 1734.

LECTORI BENEVOLO SALUTEM.

Postquam (habito juris examine) mihi, ab amplissima facultate Juridica, quadriga materiarum proposita esset, eveniebat idem, quod via ignaro ad bivium vel trivium si devenit, etenim

Ut stat, & incertus qua sit sibi nescit eundum,

Cum videt ex omni parte viator iter:

Sic, quia posse datur diversas scribere causas,

Qua ferar ignoro, copiaque ipsa nocet *

Tandem elegi materiam de actionibus bonæfidei, materiam (si quæ in jure elegans sit) elegantissimam. In hac immensa dicendorum copia pictores mihi imitandos propo ui, qui, cum in exigua tabella plures sunt depingendi, quorundam tantum manus, quorundam tantum faciem, quorundam tantum summa capita (apto tamen omnia ordine disposita) adumbrant & penicillo exprimunt; sic & ego, cum omnia nec possim, nec velim dicere (cum non tam copia, quam modus in dicendo quærendus sit & affectandus) multa sicco (quod ajunt) pede transiliam, non pauca tamen proponam & explanabo. In hujus materiæ explicatione hunc se-

A 2

quar

* Ovidius libro 5. fastorum carmine 3. 4. 5. & 6.

quar ordinem, uti primò vocis actionis Etymologiam, Synonymiam, & definitionem tradam, tum de actionibus bonæ fidei, earumque effectibus, & à strictis iudiciis differentiis in genere disseram, tandem ad species actionum bonæ fidei procedam, eæque quibus, adversus quos, & ad quid competant, tum quæ in eis culpa veniat, ostendam. Atque hoc opus nostrum, hicce labor erit, Deus dummodo cæptis adspiret nostris, quod facturum spero, & submissè rogo. Duo sunt, quæ te ignorare (benevole Lector) nolui. Primum est, me hic tantum Theoreticam & Academicam proponere disputationem, unde non est, quod practica à me hic expectes, neque ut multas Doctorum, Autorumve sententias proferam, eisque ea, quæ dico, confirmem, sed ex ipsis legibus omnia petita conspicias. Alterum est, quod hanc disputationem, non (ut vulgo fieri solitum) in theses divisierim, sed in capita, eorum gratiâ, qui totam disputationem legere nollent, uti statim ex capitum inscriptione videre possent, quid eo capite tractarem, & si unum horum capitum placeret, possent hoc tantum legere omissis cæteris. Quia autem quatuor prima capita ad hanc materiam in specie non pertinent, sed ad materiam actionis in genere, ideo capite quinto, ubi de hac materia Actionum bonæ fidei agere incipio, stylum ita institui quasi ibi disputationem demum inciperem novâ factâ præfatione, ita ut præliminaria facile a legentibus prætermitti possint. Hæc te (Lector Benevole) monere volui. Rem ipsam aggredior in nomine Triunius Dei, initium factururus, ab Etymologia vocis actionis, variisque vocis agere significatis.

DISPUTATIO JURIDICA
 INAUGURALIS,
 DE
 ACTIONIBUS BONÆ-FIDEI.

CAPUT PRIMUM.

DE

ORIGINE VOCIS ACTIONIS ET VARIIS
 VOCIS AGERE SIGNIFICATIS.

* *C*itio dicta est ab *Agendo*. *Agere* autem multa significat. *Agere* aliquando significat gerere seu administrare, sic dicitur *agere tutelam* pro gerere tutelam *Authenticâ* *Adhæc* *Cod. quand. mul. tutel. offic. fungi pot.* Sic dicimus *agere Rempublicam*, id est administrare *Rempublicam* *lege 35. §. 8. ff. Ex quib. caus. major in integr. restit.* Sic *Agere Alexandria* dicitur: *Juridicus*, pro *Alexandria* præesse, aut urbem *Alexandriam* administrare *lege 2. ff. de offic. Jurid.* Aliquando *agere* significat habere, sic *Prætor* dicitur *curam agere reprimendæ improbitatis nautarum cauponum & stabulariorum* *lege 3. §. 1. ff. Naut. caup. stabul.* id est, habere *curam*, vel *curare*. *Agere* aliquando significat sustinere personam, sic dicitur quis in comœdia *agere*, *Hectorem* *Ulysses* &c. id est *sustinere personam* *Hectoris* *Ulyssis* &c. *Agere* aliquando significat ducere, sic dicimus *agere jumentum* *lege 7. ff. de servit. rustic. præd. lege 23. §. ff. d. verbor. signif.* *Agere* significat aliquando vivere, sic *filius* dicitur *peregrè agere* id est *vivere* *lege 50. ff. famil. ercisc.* sic *Præses* *Provinciae* ubi delictum factum est dicitur scribere ad *Collegam* suum *Præsidentem* istius *Provinciae*, ubi delinquens agit, uti eum transmittat ad se *lege 7. ff. de custod. & exhibit.*

* *Etymologia.*

exhibit. reor. Aliquando *Agere* significat *accusare*, & *accusationem institutam exequi* & *ad finem perducere* lege 3. ff. *Expil. hered.* *Agere* etiam sæpissimè significat *facere*, *gerere*, ut in *Authentica.* Ad hæc *Cod. Quand. mul. Tutel. offic. fung. pot. in fine in voce agens*, eoque sensu dicit *Labeo Agere generale verbum esse sive verbis quid agatur, sive re, ut in stipulatione & numeratione; gerere autem significare rem sine verbis facere* lege 19. ff. *de verbor. signific.* Quæ distinctio subtilis sanè est, & non ubique observatur, ideoque aliquando voces hæc *gesta, acta, facta* conjunguntur ut in lege 2. §. 1. ff. *de curator. bon. dando.* & in lege 1. ff. *de offic. Proc. ces.* Aliquando verbum *agere* significat idem quod *tractare* ut in lege 1. §. 3. ff. *de pactis* lege 3. §. 2. ff. *de jure fisci.*

Et præterea plurimas alias significaciones verbum *agere* recipit, quarum quasdam insignis ille *Satyricus Marialis Attalum* quendam deridens his versibus expressit libro 1. *Epigrammatum, sectione 79.*

Semper agis causas, & res agis, Attale, semper.

Est, non est, quod agas, Attale, semper agis.

Si res, & causa desunt, agis, Attale, mulas.

Attale, ne quod agas desit, agas animam.

Ratio autem cur unum & idem vocabulum *agere*, tam multas significaciones recipiat nulla alia dari potest, quam quod ita cum rerum natura comparatum sit, ut plura sint negotia, plures res quam sint vocabula, lege 4. ff. *de præscript. verb.* ideoque una & eadem vox multa sæpissimè significata sustinere cogatur. Cum autem verbum *agere* tam multas significaciones recipiat, rectè hîc quæri potest, quænam significatio hîc ut maximè conveniens admittenda sit. Quidam existimarunt *agere* hic significare *ducere*, moti eo argumento, quod ex lege 12. tabularum poterat quis adversarium suum sibi obvium propriâ authoritate in jus vocare, & si is non iret, postquam antestatus esset, eum obtorto collo in jus rapere, seu *ducere*. Sed hanc significacionem hîc non spectare, vel ex usu loquendi patet, nam quando vox *agere, ducere* significat, tum dicimus *agere aliquem in jus*, quando autem usurpamus vocem *agere*, pro ut hic usurpari debet non dicimus *agere aliquem*; sed *agere cum aliquo*, quod ex infinitis locis juris no-

stri patet ex lege 36. ff. famil. ercisc. lege 16. ff. de furtis. lege 1. §. 45. ff. depositi & aliis infinitis locis. Præterea reus non dicitur is qui agitur, sed cum quo agitur princ. Inst. de Except. lege 3. ff. de iurejur. Placet nobis sententia eorum qui verbum agere hic significare volunt tractare cum aliquo, colloqui cum aliquo, de re aliqua cum aliquo contendere, seu experiri, quam sententiam adjuvat Ulpianus egregius in lege 14. §. 3. ff. de præscript. verb. ubi hæc verba extant: Si glans ex arbore tua in fundum meum cadat, eamque ego immisso pecore depascam, Aristo scribit, non sibi occurrere legitimam actionem, quæ EXPERIRI possim: nam neque ex lege duodecim tabularum de pastu pecorum, quia non in tuo pascitur, neque de pauperie, neque damni iniuria (sic enim Haloandrina habet editio, omiſſâ voculâ de) AGI posse: in factum itaque erit AGENDUM. Primo dixerat Ulpianus experiri actione non posse, deinde illud verbum experiri per agi interpretatur. Sic similiter idem Ulpianus in lege 5. ff. de except. rei iudicata verbum agat, & experiatur promiscuè usurpat. Sic in lege 1. ff. de edendo Ulpianus verbum agere & contendere, & convenire promiscue usurpat. Sed hæc de origine vocis actionis dixisse sufficiat.

CAPUT II.

DE SYNONYMIS VOCIS ACTIONIS.

Actio sæpiſſimè iudicium dicitur, ut in lege 47. ff. de negot. gest. lege 1. ff. de his qui effud. vel de jecer. lege 2. princ. §. 1. 2. 3. 4. & 5. ff. famil. ercisc. & passim in jure.

Aliquando actio dicitur persecutio, ut in Princip. Inst. de except. lege 178. §. 2. ff. de verbor. signif. lege 34. ff. de verbor. signif.

Aliquando actio, formula nuncupatur. lege 42. ff. de furtis Ulpianus in fragmentis titulo 19. §. 16. & titulo 25. §. 12. Aliquando actio litis nomine venit. lege 36. ff. de verbor. sign. lege 31. §. 2. ff. de negot. gest. lege 4. ff. de Judic.

Aliquando actio, intentio dicitur lege 1. ff. si mens. fals. mod. dixer. lege 67. ff. de iudiciis. lege 9. §. 6. ff. ad exhibend. §. 33. & 34. Inst. de action. lege 12. ff. de exceptionibus. lege 2. ff. de except.

Actio

Actio aliquando *petitio* dicitur. *lege 178. ff. de verbor. signif. lege 27. §. 3. ff. de rei vind.* quamvis inter actionem in specie dictam & petitionem multum intersit, uti mox dicemus.

Actio quandoque dicitur *conventio* *lege 45. ff. de rei vind.*

Actio quoque quandoque *controversia* dicitur *lege 25. §. 7. ff. de hered. petit. lege 1. & 2. Cod. de alim. pupillo præst.*

Dicitur actio, *Controversia*, quia, si controversia aliqua inter quosdam orta sit in tantum ut extra iudicium, aut sine iudicis viri boni definitione componi nequeat, actor, id est is qui petit iudici per actionem petitionemque suam, controversiæ statum proponit, qui status controversiæ magis elucescit, cum reus actori responderit, quandoque iudex ex intentione actoris, & contradictione rei ceperit causam (seu controversiam, litemve) cognoscere, id est quando lis contestata & iudici exposita est.

Actio dicitur *conventio*, quia actor prius ad iudicium reum provocat eumque convenit *lege 13. & 29. ff. de iudic.* quæ conventio seu provocatio simul ac facta est, sequitur actionis coram iudice propositio, imo fit illa conventio actionis instituendæ, jurisque experiundi causa *lege 1. ff. de in jus vocando.* Imo adeo immediate actio, conventionem sequitur, uti statim ac in jus ventum (antequam iudicium instituat, iudexque a Prætoribus in iure datur) sit, actionis quæ actor agere volet editio fiat *lege 1. ff. de Edendo.*

Actio dicitur *Intentio*, quia actor per actionem iudici quid intendat notum facit, unde is actor esse dicitur, qui habet intentionem, secundum id quod intendit *lege 12. ff. de except. hoc est, qui habet actionem voluntati menti sententiæ & intentioni suæ exprimendæ aptam & idoneam.*

Actio dicitur *Lis*, eadem ratione quæ controversia, nempe quod lis ab actore incipiat, & mediante actione lis eo perducat, uti iudex actoris intentione bene cognita, perspectaque rei contradictione, litem sententiâ suâ dirimere & terminare possit.

Actio dicitur *persecutio*, in actionibus in rem quidem propterea quod actor rem suam, actione in rem persequatur *lege 25. ff. de oblig. & action.* si pro actione in personam sumatur, forsan ideo, quod quis rem sibi debitam, persequatur, §. 17. *Inst. de actionib.*

actionib. aut ideo (quod magis probo) quia actio vix institui solet, nisi proposita primò intentione nostrâ ei, à quo quid petere volumus, uti is potius per amicitiam absque iudiciorum strepitu impleat desiderium nostrum, ad quod implendum nobis iure obligatus sit, quod si is facere recuset, aut moretur, justum desiderium justamque petitionem nostram (saltem opinione nostrâ) actione nobis competente persequamur. Præcipuè autem vox Persecutio pertinet ad ea, quæ extraordinario iudicio petuntur, neque juris ordinarii executionem habent, ut fideicommissa *lege 178. §. 2. ff. de verb. signif.*

Actio dicitur *formula*, quia olim actioni formula addebatur hoc est præscribatur in iure formula, secundum quam actor actionem suam institueret, & secundum quam iudex iudicaret, comparatæ enim formulæ erant (pariter ac legis actiones) adhuc uti homines actiones suas non prout vellent proponerent, sed ut secundum formulas solenniter inter se disceptarent *lege 2. §. 6. ff. de origine jur.* idque non immeritò receptum erat, cum enim homines plerumque imperiti ad iudicia accederent causas suas oraturi, necessarium erat eis modum præscribi, & linguæ quasi frænum injici, ne multa in cassum dum proferrent, iudicia strepitu personarent, confusiones maximæ orirentur, & forsân actores nimia verbositate sibi ipsis nocerent, sæpe enim fit ut inter longum & quandoque non satis præmeditatum sermonem quædam excidant verba, quæ omisisse quam emisisse satius erat. De formulis autem alibi latius forsân agemus.

Actio dicitur *iudicium*, quia ea in iudicio proponitur, de quo infra latius agemus.

Actio dicitur *Petitio*, quia, uti jam diximus, per actionem actor id petit, quod intendit. Ea tamen petitio actioni in specie dictæ opponitur variis iuris in locis, Actio enim est in personam actio, petitio verò est actio in rem, uti apparet *ex lege 178. §. 2. ff. de verb. signif. lege 28. ff. de oblig. & act.* Hactenus de Synonymia vocis actionis dixisse sufficiat.

CAPUT III.

QUO ACTIONIS DEFINITIO TRADITUR ET EXPLICATUR.

Nunc ordo & filum Disputationis nostræ exigit uti Actionis definitionem in medium proferamus. Licet enim definitio omnis in jure periculosa sit, & parum sit ut non possit subverti *lege 202. ff. de Reg. Jur.* Tamen Jurisconsulti varias & satis egregias definitiones in medium producere non erubuerunt, uti apparet ex definitione Nuptiarum *lege 1. ff. de nupt.* Sponsaliorum *lege 1. ff. de sponsal.* Doli mali *lege 1. §. 2. ff. de dolo malo.* Compensationis *lege 1. ff. de compensat.* Stipulationis *lege 5. §. 1. ff. de verbor. oblig.* Pacti *lege 1. §. 2. ff. de pact.* Novationis *lege 1. ff. de Novat. & delegat.* Acceptilationis *lege 1. ff. de acceptilat.* Furti *lege 1. §. 3. ff. de furt.* & aliarum rerum definitionibus. Sic quoque Jurisconsulti actionis definitionem tradere non timuerunt, & quidem egregiam actionis definitionem adhuc hodie (non reluctantante temporum injuriâ, quæ multa egregia è jure abstulit) salvam, superstitem & incolumem habemus ex libro 3. ff. Celsi, ex quo est *lex 51. ff. de oblig. & act.* quam Tribonianus in *Princip. Inst. de action. transtulit.* Ea hæc est ex dictis locis. *Actio est jus, quod sibi debetur judicio persequendi.* Vel *Actio est jus persequendi in judicio, quod sibi debetur.*

Utroque in loco ubi actio definitur, hæc verba reperiuntur *Nihil aliud est actio &c.* Sed hæc verba *nihil aliud* consultò omisimus tanquam ornamenti tantùm causâ definitioni adjecta, & ad definitionem propriè non spectantia. Et hæc verba ornatus causâ adjecta non solum hîc, sed & in aliis juris locis ut in definitione hereditatis *lege 24. ff. de verb. signif. lege 62. ff. de Reg. Jur.* reperiuntur.

Genus Actionis est, Quod sit **JUS.** Verbum *jus* quid hîc significet quæritur ab Interpretibus. Et negant quidam verbum hoc aliâ voce commodè exponi posse, quæ sententia in tantum quidem vera est, quod vox *jus* sic exprimi hîc non possit, quin
semper

semper quid contra explicationem vel opponere vel cavillari quis possit. Sed tamen hujus vocis licet hinc ambigua explicatio quaedam & descriptio dari potest, quæ vitio caret, & propterea tolerari debet *lege 19. ff. de Legibus*. Inter varias hujus vocis explicationes eorum nobis maximè sententia placet, qui jus hinc denotare volunt, potestatem seu facultatem jure concessam, idque per Metonymiam continentis pro re contenta. Nempe dico jus continens actiones quoque, hinc dici pro actione, re jure contenta. Et verbum juris non solum hinc sic accipi debere existimo, sed & in definitione justitiæ *lege 10. ff. de just. & jur.* traditâ & in *lege 2. ff. de his qui sunt sui vel alien. jur.* ubi potestas patria *jus* dicitur & in definitione ususfructus traditâ in *lege 1. ff. de usufr. & quemadm. quis utat. fruatur.* & in definitionibus Itineris, Actus, Viæ, Aquæductus in *l. 1. ff. de serv. Rustic. prad. traditis*. Uti autem jus hinc pro facultate, seu potestate legitima & jure concessa sumam, inducunt me duo hæc argumenta. Primum, quia video potestatem aliquando per verbum *jus* explicari, uti disertè in *lege 2. ff. de his qui sunt sui vel alieni juris* ubi inquit Gajus, *Item in potestate nostra sunt liberi nostri, quos ex justis nuptiis procreaverimus: quod jus proprium civium Romanorum est.* Quæ sententia quoque tradita est in *§. 2. Inst. de Patr. potestate*, ubi statim subjungitur: *nulli enim alii sunt homines, qui talem in liberos potestatem habeant &c.* Præterea *juris & potestatis* vocabula promiscuè confunduntur in toto titulo *Inst. de his qui sui vel alien. jur. sunt*. Quod cum ita sit, neque novum neque insolitum est, si vocem *jus*, hinc similiter exponamus per vocem *potestas*. Secundò movet me hoc argumentum, quod Jurisconsulti, quando significare volunt alicui actionem competere, aut non competere, sæpissimè dicant *eum facultatem habere aut potestatem, aut jus, aut negent ei hoc jus, potestatem aut facultatem agendi competere*, ut in *lege 1. ff. de eo quod certo loco dari oportet. lege 6. §. 12. ff. de Negot. gest. lege 20. Cod. de Negot. gest. lege 5. §. 6. ff. de doli mali & met. except.* Concludimus ergo hisce moti argumentis *jus* hic sumi pro facultate seu potestate legitima & jure competente.

Quidam hic pro voce *JUS* per transpositionem literarum *VIS*. Légunt. Si autem hi per vocem *VIS*. intelligant agendi

DISPUTATIO JURIDICA

necessitatem, hoc sensu quod actor debeat necessariò per actionem
 jus suum persequi, tum falsissima eorum sententia est, actor
 enim si velit jure suo uti, potest, si nolit eo uti, cogi non potest,
 uti apparet ex lege 5. §. 6. ff. de dol. mal. & met. except. & lege unica
 Cod. ut nemo ager. vel accus. cogat. Si illi per vim intelligant potesta-
 tem vel facultatem, tum ejusdem sententiæ nobiscum sunt, vim
 autem aliquando idem denotare quod potestas denotat patet ex ea-
 rum vocum conjunctione in lege 17. ff. de leg. lege 1. ff. de Tutel. §.
 3. Inst. de interd. Non facile tamen hanc emendationem admitten-
 dam censeo, minimè enim mutanda sunt, quæ interpretationem
 certam habuerunt, habent, aut habere possunt lege 23. ff. de
 legib.

Franciscus Hotmannus vir Eruditissimus ipsis inimicis testibus
 (sic enim Fachinæus de eo scribit, quem ei inimicissimum fuisse
 ipsissima hæc verba ejus ostendunt, quæ extant libro 5. *Controvers.*
capite 1. Franciscus Hotmannus natione Gallus, Professione Consul-
tus, ac eruditus vir, de Jurisprudencia, deque omni re literaria bene
meritus dici posset, nisi hereticâ pravitate imbutus, aliquam suorum
Scriptorum partem hereticâ pravitate aspersisset). Is inquam Hot-
mannus existimat JUS hic nihil aliud quam formulam significare.
 Quæ sententia nobis primò non displicuit, sed cum eam penitus
 inspiceremus, & argumenta eorum; qui contra eum sentiebant
 attentius considerarem, sensimus nos unà cum illo doctissimo
 viro magnum errasse errorem, invenimus enim multa & ferè infi-
 nita dici de actione, quæ de formula dici non possunt. Sic dici-
 tur actio quandoque *ultra citroque nasci* lege 2. ff. de Negot. gest. *Oriri*
 lege 3. §. 7. ff. eodem. *Acquiri* lege 72. ff. de Procurat. & defensor.
Ipsò jure competere lege 1. §. 1. ff. famil. ercisc. *Vendi & alienari* lege
 23. ff. de hered. vel act. vend. lege 9. Cod. eodem. *Cedi & præstari* lege 2.
 §. 8. ff. de hered. vel act. vend. lege 23. ff. eod. *Mandari* lege 70. ff. de
 procur. & defens. *Ad heredes transire* lege 26. ff. de obligat. & act.
Ab herede incipere lege 40. ff. eod. *Plures actiones dicuntur aliquando*
concurrere lege 60. ff. eod. & tum alteram institutam, alteram consu-
 mere & perimere, aut non consumere (prout negotium exigit) lege
 eadem 60. ff. eod. lege 34. §. 1. ff. eod. dicitur actio *dividi inter fidejus-*
sores lege 10. §. 1. ff. de fidejussor. & mandat. Quæ omnia formulæ
 quomodo accommodari possint non video. Negare tamen nolo
 ali-

aliquando actionem formulam dici, vel actionem dari idem esse, quod formulam dari. Sed tamen hic mihi ea vox non videtur satis commodè tolerari posse retineo ergo potius *jus* significare *facultatem* seu *potestatem legitimam*, motus argumentis & legibus supra allegatis, quibus addi potest locus Ciceronis Libro 2. *de inventione* ubi sic ait. *In jure & exceptiones postulantiur, & quodammodo agendi potestas datur, & omnis conceptio privatorum judiciorum constituitur.*

Diximus Actionem esse *jus PERSEQUENDI*. Quod verbum supra obiter exposuimus, cum ostenderemus quomodo omnis & qualiscunque actio persecutio dici posset, & quod propriè vox persecutio extraordinariam persecutionem significaret. Non inconcinna eorum sententia videtur, qui vocem persequendi huc translata esse contendunt a venatoribus, qui feras persequuntur, ita ut actor sit venatoris loco, reus loco fugientis (quemadmodum is appellatur in *lege 5. Cod. de recept. arbitr. lege 2. princ. & §. 4. Cod. de jurej. propt. cal. dand. lege 13. §. 2. Cod. de judic.*) & sic differt exceptio ab actione, excipiens enim non persequitur, sed persequentem actorem morari & effugere studet, dicitur autem hic *jus persequendi non persecutio*, quia non statim omnis, qui agendi potestatem seu *jus* habet, ipso actu persequitur.

Sequitur in definitione in *JUDICIO*. Hæc verba *in judicio* si applicare velimus ad *jus vetus*, quo judices a Prætoribus dabantur Pedanei dicti, definietur hic tantum ea actio, de qua judices Pedanei cognoscebant, non ea, de qua ipsi Magistratus cognoscebant, eo enim jure probè distinguendum est inter ea quæ in jure fiebant apud Prætorem, & quæ in judicio fiebant apud Judicem, eoque jure locus, ubi Prætor salvâ Majestate Imperii sui, salvoque more majorum *jus* dicere constituit, *jus* appellatur *lege 11. ff. de justit. & jur.* locus verò ubi judex causam cognoscit *judicium* dicitur. Uti apparet ex *titulo 10. & 11. libri 2. Digestorum* eoque jure judices & Magistratus sibi invicem opponuntur ut in *lege 2. ff. de Reg. Jur.* Verum si hæc verba actioni applicare velimus, post id tempus, quo *judicum datio* in usu esse desiit, & Magistratus ipsi judicare jussi sunt, rectè per *judicium* hic intelligemus eum locum, ubi *jus* dicitur sive ab ipso Magistratu, sive a judice dato (quem adhuc hodie ex justa causa dare licet *lege 2. Cod. de pedan. judic.*)

Eaque significatione Tribonianum in iudicio dixisse nullus dubi-
 to, quia Iustiniani tempore Iudicum datio in usu esse desierat,
 abrogata enim ea est temporibus Diocletiani & Maximiniani uti ap-
 paret ex *dicta lege 2. Cod. de Pedan. iudic.* Tempore autem Celsi
 cum iudicum datio adhuc in usu erat (vixit enim is temporibus
 Trajani, & Hadriani), non poterat Celsus dicere actionem esse
jus in iudicio persequendi (saltem si actiones omnes tam de quibus
 Prætor ipse cognoscebat, quam de quibus ipse iudex cognoscebat
 definire vellet). Is ergo dixit actionem esse *jus iudicio persequendi*,
 omiſſa voce *in*. Verius ergo est iudicium apud Celsum denotare
 non locum ubi iudicium exercetur, sed ipsum iudicium, seu
 disceptationem legitimam inter actorem & reum apud Iudicem
 competentem litis finiendæ, aut maleficii puniendi gratiâ. Cæ-
 terum si hæc vox sumatur vel pro loco in quo iudicium exer-
 cetur, vel pro legitima disceptatione, apta est ad demonstrandum
 neminem posse sibi de re sua jus dicere, & sine juris siue iudicis of-
 ficio suum accipere, idque expressè prohibetur in *lege unica Cod.*
Ne Quis in sua caus. iudic. lege 14. Cod. de Jud. & calic. lege 9.
Cod. de obligat. & action. lege 13. ff. Quod met. caus. lege 7. & 8. ff.
Ad Leg. Jul. de vi privata. Diximus actionem esse jus persequen-
 di in iudicio id, quod sibi DEBETUR. Hoc verbum si ex
 proprietate sua consideretur vitiosam hanc definitionem reddet,
 neque enim hic generaliter actio definitur (quod tamen fieri de-
 bebat) sed sola in personam actio. Cum enim in rem agimus, non
 agimus cum eo, qui nobis obligatus est, aut quid debet, sed cum
 eo, qui nobis nihil debet, nulloque nobis jure obligatus est, sed cui
 tamen nos de realiqua controversiam movemus §. 1. *Inst. de action.*
 imo rem, quæ nostra est, nobis non deberi patet ex *lege 27. §. 2. lege*
34. ff. de auro & argento legato. lege 14. §. 2. ff. de except. rei iudic.
 si tamen accuratius jus nostrum inspiciamus apparebit verbum *de-*
bendi ibi aliquando tam latè sumi, uti & ea, quæ alicujus in do-
 minio sunt & sua complectatur, ideoque & omnem actionem tam
 ex dominio, quam ex obligatione descendentem, sic dicitur in
lege 178. §. 3. de verb. signif. Hoc verbum debuit omnem omnino
 actionem comprehendere intelligitur, siue civilis, siue honoraria, siue
 fideicommissi sui persecutio. Et licet quandoque *debitum* a suo (ex
 verbi

verbi proprietate) discernatur, tamen aliquando sub *suo* etiam *debitum* (ex more loquendi J Consultis nostris usitato continetur sic dicuntur *actiones meorum & tuorum* appellatione venire *lege 91. ff. de verb. signif.* quarum actionum quædam tamen petunt, quod verè nobis *debetur*, sic *sumum* recipere dicitur, qui id quod sibi *debetur* recipit *lege 44. ff. de condict. indeb.* sic creditor dicitur *sumum* petere in *lege 5. §. 5. ff. de doli mali & metus except. lege 5. Cod. de hered. petit.* sic verbum *sumum* expressè exponitur per verbum quod *sibi debetur* *lege 6. §. 6. ff. de his. qua in fraud. credit. facta sunt ut restit.* quæ cum ita sint non video quid prohibeat quo minus hîc sub voce *quod sibi debetur* etiam *id quod suum est* contineatur. Nam licet is, a quo nostrum petimus nobis ita obligatus non sit, uti ex obligatione quid debeat, tamen debet nobis rei nostræ, quam possidet restitutionem *lege 9. & 68. ff. de Rei vind.* Non obstat nostræ sententiæ lex *108. ff. de Verbor. signif.* ubi dicitur *Debitorem eum esse, a quo invito pecunia exigi possit.* Verbum enim *pecunia* non solum pecuniam numeratam significat, sed & omnia corpora quæ in patrimonio cuius sunt *lege 5. lege 178. lege 222. ff. de verbor. signif.* Ideoque eam legem maximè pro nobis esse putamus. Diximus *Actionem* esse jus persequendi id, quod *SIBI* debetur. Hoc verbum eo spectat uti intelligamus unumquemque tantum *sibi* quid petere posse, non aliî, obligationes etenim & ex eis descendentes actiones, ita comparatæ sunt, ut unusquisque persequatur & adquirat *sibi, quod suum interest & sibi debetur, non aliî* §. 19. *Inst. de inutil. stipul.* & sic sæpissimè in jure negatur, aliquem posse alterius nomine agere, ut in *lege 123. ff. de Reg. Jur. lege 5. ff. si usufruct. petet. vel ad al. pert. neg. princ. Inst. de eis per quos agere possumus.* Nec obstat quod per Procuratores hodie agere possimus, illi enim alienam causam quidem agunt, sed quod ex ea causa præstandum est non sibi sed domino petunt, quem representant postquam mandatam intervenit, & videtur dominus ipse agere, quod enim quis per alium facit, hoc ipse facere intelligitur.

Quæritur cum actio definiatur jus quod *SIBI* debetur persequendi an actio injuriarum, & actiones populares rectè actiones dici queant. Et mihi verior videtur eorum sententia, qui dicunt

actio injuriarum non est actio popularis

cas actiones esse, disertè enim in jure actiones appellantur, & licet actiones populares eæ esse dicantur, quæ populo jus suum tueantur *lege 1. ff. de popular. action.* ideoque quis non *sibi* quid petere sed populo tantum jus suum tueri videatur, tamen dicemus & privatum sibi quod debetur petere & post litem contestatam inter creditores computari *lege 12. ff. de verbor. signif.* & sanè qui potest esse dubium an privatus actionem popularem ita instituere possit ut sibi quid petat, cum tamen dicatur in actione populari unumquemque quidem ad agendum admitti, sed tamen eum præferri, cujus interest *lege 3. §. 1. ff. de popular. action.* Præterea quomodo potest dubitari quin agens populari actione sibi quid petat, cum ipse pœnam sibi petat; aut integram, aut partem ejus *lege 25. §. 2. ff. de Senatuscons. Silan. lege 7. ff. de jurisd.* Totam habebit pœnam si nihil de parte Fisco applicanda dictum sit, in dubiis etenim contra Fiscum respondetur *lege 3. ff. de litig. lege 10. ff. de jure Fisci.* Sanc si qui casus sit in quo Fisco integra pœna addicitur, is planè specialis est, nec huc pertinet, leges enim de his, quæ ut plurimum, non quæ rarè fiunt loquuntur *lege 3. 4. 5. & 6. ff. de legib.* Antequam tamen lis contestata sit, is qui popularem actionem habet, nec creditor est nec locupletior *lege 12. ff. de Verbor. Signif. lege 7. §. 1. ff. de popul. action.* quia incertum est utrum ille ad judicium instituendum admitti possit, quia vel alius ei præferri potest, vel ipse potest mori, aut is, qui deliquit, quod si eveniat actio ei inutilis erit. Idem & de Actione injuriarum dicendum est, uti ea ante litem contestatam in bonis nostris non sit *lege 28. ff. de injur.* quia fieri potest, ut vel ipse qui fecit injuriam, aut is, cui injuria facta est moriatur ante litem contestatam, quo casu ei inutilis est actio, ut pote quæ nec heredi nec in heredem detur *lege 13. ff. de injur.* lite autem contestatâ an quis sibi quid petat dubitari non potest saltem si civiliter agat, quia injuriam jurejurando æstimare potest. *§. 7. Inst. de injur. Accusatio* licet interdum actio dicatur, rectè & propriè actio dici nequit, quia eâ non persequitur quis id quod sibi debetur, & quod ad suam utilitatem spectat; sed ad hoc uti vigor publicæ disciplinæ exercentur *lege 9. §. 5. ff. de public. & vectig. & commiss.* Ea ergo quando actio dicitur, impropriè hoc intelligendum est, quatenus is qui accusat, actoris vicibus fungi intelligitur.

CAPUT IV.

QUO ACTIONUM QUÆDAM DIVISIONES
TRADUNTUR.

Absolutâ definitionis explicatione lex methodi nostrę exigit uti ad Divisiones actionum transeamus, quæ cum plurimæ & infinitæ sint, non omnes recensēbimus, sed eas tantum, quæ in ipso *titulo Institutionum* enarrantur, quasque in rem nostram facere existimamus.

Summa itaque actionum Divisio est, quod sint vel in REM, VEL IN PERSONAM. Vel (uti nos putamus) MIXTÆ. *lege 25. ff. de oblig. & action. §. 1. & 20. Inst. de action.*

Actio in rem est, per quam rem nostram, quæ ab alio possidetur petimus *lege 25. ff. de obligat. & action.* aut potest definiri hoc modo Actio in rem est cum quis agit cum eo, qui nullo jure ei obligatus est, movet tamen illi de re aliqua controversiam *§. 1. Inst. de action.* Hæc actio descendit ex dominio aliisque causis. Dominium definiri potest jus pro arbitrato suo de re sua disponendi & statuendi, nisi si quid vi aut jure prohibeatur. Quæ definitio ferè probatur ex *lege 21. Cod. mandati.* Illius dominiivarie sunt distinctiones, quas, ut huc non pertinentes, omittimus. Hanc saltem, quæ in rem nostram præsentem facit allegasse sufficiat nempe quod interpretes Dominium dividant in directum & utile, directum autem vocent id, in quo dominus nullum agnoscit superiorem, quale dominium habet verbi causa Dominus Emphyteuseos, utile in quo quis superiorem agnoscit; quale jus habet Emphyteuta. Accuratius divisio illa proponitur in *lege 19. ff. de damno infecto* ubi dividitur dominium in dominium in specie tale, & in jus dominio proximum. Ex dominio oritur directa in rem actio, ex jure dominio proximo utilis in rem actio, quæ etiam causa interpretibus fuisse videtur; cur Dominium in directum & utile distinxerint.

Hæc in rem actio datur ei, qui probare potest se rei dominum esse & dominium acquisivisse ex causa, ex qua jure Gentium aut

civili jure dominium acquiri potest *lege 23. ff. de Rei vind.* Adversus quemcunque possessorem licet res per mille manus ambulaverit dummodo usucapta non sit *lege 25. ff. de obligat. & action. lege 36. & 80. ff. de Rei vind.* datur & adversus alios, uti qui se liti dolo malo obtulerunt *lege 7. 25. & 26. ff. eod.* & adversus eum qui dolo malo possidere desiit *lege 36. ff. eod.* Datur ad hoc uti res cum omni causa restituatur *lege 17. §. 1. lege 68. ff. eod.* Reliqua quæ de directa in rem actione dicenda sunt, ut & de utili, quæ ei, qui jus in re dominio proximum habet, datur, omittimus, ne disputatio nostra nimis excrescat, remittimus curiosos lectores ad *titulum ff. de Rei vindicatione*, & Interpretes qui eum exposuerunt.

Actio in personam est, quâ agimus cum eo, qui nobis obligatus est ad dandum aliquid vel faciendum *lege 25. ff. de obligat. & act.* vel uti in *§. 1. Inst. de action.* dicitur quando quis agit cum eo, qui ei obligatus est vel ex contractu vel ex maleficio, & proinde contendit adversarium suum ei quid dare aut facere teneri. Hæc actio in personam ex obligatione descendit. Obligatio est triplex, Naturalis, Civilis, & mixta. Naturalis quæ solâ æquitate nititur naturali. Civilis quæ solâ juris civilis nititur subtilitate. Mixta, quæ & jure naturali & civili nititur. Illa quæ mixta est sic definitur juris vinculum, quo necessitate adstringimur alicujus rei dandæ aut solvendæ *Princ. Inst. de obligat. lege 3. ff. de oblig. & action.* obligatio oritur aut ex contractu, aut ex quasi contractu, maleficio aut quasi maleficio *§. 1. Inst. de obligat.* De effectu naturalis, civilis & mixtæ obligationis hic nihil dicemus, quam quod solâ obligatio mixta actionem efficacem producat. Reliqua quæ de obligatione dicenda forent hic omittemus, de contractu tamen alio loco opportuniore quædam dicemus.

Ex hisce quæ ante diximus de actionibus in rem, & in personam, de mixtis actionibus rectè judicari potest, nempe esse eas partim in rem & sic ex dominio oriri & pro rei vindicatione esse, partim in personam, & ex obligatione esse, quatenus præstationes personales recipiunt. Hæc autem sunt numero quatuor actionum finium regundorum, familiæ Ericiscundæ, communi Dividundo,

do, & petitio hereditatis. Esse autem eas mixtas actiones probatur ex plurimis locis ut in §. 20. *Inst. de action. lege 1. ff. finium regundorum l. 22. §. 4. ff. famil. ercisc. lege 1. §. 2. lege 7. ff. si pars hered. pet. at. lege 4. §. 3. ff. communi divid. lege 7. Cod. de petit. hered.* Si tamen quis velit mixtas actiones sub simplicibus comprehendere per melicet, cum & bipartita & tripartita divisio sustineri potest, si actiones mixtas referamus ad eas, in quas inclinant maximè. Secunda Divisio sit, Quod Quædam actiones sint *Civiles*, Quædam *Prætorie*. Civiles, quas ipsum jus civile introduxit, Prætoriam quas Prætor supplendijuris causâ introduxit §. 3. *Inst. de action.* Prætoriam autem pariter ut civiles sunt vel in rem vel in personam uti traditur in *Inst. §. 3. de action.* Species autem harum actionum recensere nostri instituti ratio non permittit, remittimus ergo Lectorem Benevolum ad §. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. & sequentes *Inst. de action.* & commentarios Vinnii ad dicta loca. Tertia Divisio sic hæc Actiones sunt vel rei persecutoria, vel pœnales, vel mixta. §. 16. *Inst. de action.* Persecutoria sunt, quibus id tantum persequimur, quod ex patrimonio nobis abest *lege 35. ff. de obligat. & act.* Rei autem persecutoria sunt omnes in rem actiones, & omnes ferè personales quæ ex contractu descendunt, ut condictio certi quæ ex contractu mutui datur, aut ex stipulatione, seu ex stipulatu actio, commodati, depositi, mandati, pro socio, ex empto vendito, ex locato & conducto §. 17. *Inst. de action.* Pœnales definiiri possunt, quæ tendunt non ad id, quod actori abest, sed pœnam exigunt. Quarum exempla in §. 18. *Inst. de action.* proponuntur. Mixta sunt quibus id persequimur, quod nobis abest, sed præter id quod abest, etiam pœnam, exempla sunt in §. 19. *Inst. de action.* de effectu & concursu harum actionum verba non faciemus. Quarta Divisio sit Actiones sunt vel in simplum, vel in duplum, vel in triplum, vel in quadruplum, ulterius autem nulla actio extenditur. De his actionibus & exemplis earum videantur *Paragrapbi 21. 22. 23. 24. 25. 26. & 27. Inst. de actionibus.*

Quinta Divisio est Quod Actiones sint vel Bonæ-fidei, vel Stricti juris, vel Arbitraria, §. 28. & 31. *Inst. de action.* atque hæc divisio maximè facit in rem nostram. Quia autem de solis Bonæ-fidei actionibus verba facere animus est, non inconcinnum

visum est eas hic definire, uti tres definitiones melius conjung possint. Actiones Bonæ-fidei eas esse dicemus, in quibus iudici libera potestas permittitur, ex bono & æquo æstimandi, quantum actori restitui vel præstari debeat §. 30. *Inst. de action.*

Actiones stricti juris, in quibus iudex formulæ datæ ita adstrictus est, uti ab ea ne latum quidem unguem recedere ei liceat. Arbitrariæ, quibus iudex jubet res quasdam alicui restitui, aut nisi eæ restituantur, ad condemnationem pervenit, & suo arbitrio ex bono & æquo secundum rei, de qua agitur, naturam, quomodo actori satisfieri debeat, decernit §. 31. *Inst. de actionibus.*

CAPUT V.

QUO IN GENERE DE ACTIONIBUS
BONÆ-FIDEI DISSERITUR.

Nulla Respublica, nullum Regnum, nullum Imperium, nulla denique regio satis felix, prospera aut beata esse potest, nisi & leges quibus nitatur justissimas habeat, & Magistratus constitutos ad hoc uti legum observantes prompti semper ac parati sint, ad secundum leges omnes motus & controversias tam privatas ac publicas sedandas & componendas, & Rempublicam in pace & quiete benè & justè administrandam. Si autem ulla Respublica legibus earumque ministris id est Magistratibus excelluerit, sanè ea ante omnes Romana erit, quæ licet minima principia habuerit, ad summa tamen & maxima pervenit. Quot enim ea justissimas & excellentissimas leges, quam varios & quidem spectatissimos Magistratus habuerit, ut omnes Historicos prætermittam, vel ex uno Pomponio colligi potest ex libro ejus singulari Enchiridii, cujus pars extat in lege 2. ff. de origine juris & omnium Magistratum, & successione prudentium. Inter omnes autem Populi Romani Magistratus (hoc est eas Personas Publicas, quæ jurisdictioni præfunt) non è minimo, sed potius è summo ordine fuit Prætor, ea occasione creatus, ut cum Consules urbe abesse propter bella cogerentur, esset in urbe aliquis, qui

qui jus diceret *lege 2. §. 27. ff. de orig. jur.* Qui Prætor tantæ deinceps factus est dignitatis & auctoritatis, uti ipse non tantum jus dicere, sed & jus novum facere posset adjuvandi, supplendi, imo etiam corrigendi juris civilis causâ, & uti jus quod ipse introduxerat ab eo Prætorium, aut ab honore ipsius summo, honorarium diceretur, & pro viva voce juris Civilis haberetur *lege 7. §. 1. lege 8. ff. de just. & jur.* Hic autem Prætor Jurisdictioni præfectus aut ipse causam cognoscebat & de ea decernebat, aut judicem alium dabat, qui addictus, Pedaneus, & delegatus dicebatur. In quibus causis ipse Prætor cognoscere solet, in quibus judicem dare, non inquiremus, quia ea res altiore repetitionem exigeret, neque ea inquisitio huc pertinet. Hoc saltem dicemus, quod, si Prætor in Edicto suo promississet se de ea re judicaturum, ipse de ea re cognoscere deberet, si contra promississet se judicem daturum, ipse intervenire non posset, sed judicem necessariò dare deberet, propter Legem Corneliam, quæ caverat, uti Prætores ex Edictis suis, ita ut edixissent, jus dicerent, neque ab Edictis suis recederent. Hujus legis meminit *Pomponius Latius libro singulari de Legibus Romanorum, sectione de Lege Cornelia & Asconius Pedianus in oration. Cicer. pro C. Cornelio.*

Cum autem id ita receptum esset uti Prætor quandoque judices daret, necessarium erat quosdam judices constitui & eligi, uti Prætores non semper in eligendis judicibus divagarentur, sed uti quos dare deberent, cognoscerent. Eligebantur ergo judices in urbe a Prætore, uti constat ex *Gellio libro 14. Noct. Atticar. capite 2.* Eorum autem nomina redigebantur in Album Judicum, uti certa essent, uti apparet ex *Suetonio in vita Claudii capite 16.*, qui autem eligebantur judices, etiam inviti id munus suscipere cogebantur, nisi justam excusationis causam haberent, tum enim Prætor eos excusat, nisi jam semel judicaverint, tum enim si se excusare velint non audiuntur *lege 13. princ. §. 2. & 3. ff. de Vacat. muner.* Ex his autem electis judicibus, si in causa quadam judex dandus esset, debebat Prætor aliquem eligere, uti in ea causa judicis officio fungeretur, & si utraque pars certum judicem peteret, eum Prætor addicere poterat *lege 80. ff. de jud.* sed diligenter Prætor animadvertere debebat, ne cum judicem da-

ret, quem altera tantum pars nominatim petebat, id enim pravi exempli creditur, quia is videri potest nimio electoris amore, vel alterius partis odio flagrans iniquam dicere sententiam, sed hoc ita verum est nisi specialiter Princeps ad verecundiam petiti judicis respiciens id permittat *lege 47. ff. de judic.* Ne autem iudices, prout vellent, judicarent, præscribebatur eis a Prætoris formula, quam in judicando egredi non debebant. Hæc formula erat duplex vel lata vel stricta. Stricta erat hujusmodi: *Lucius Titius judex esto, si apparet Gajum, Sempronio centum debere ex mutuo* (verbi gratia) *condemna.* Lata erat hujusmodi: *Lucius Titius judex esto, si apparet Gajum, Sempronio centum debere ex empto, condemna, ex Bona-fide.* Ab hisce formulis descendit divisio actionum in *judicia Bonæ-fidei & stricti juris*, ea enim judicia, quibus Prætor strictam formulam accommodabat, judicia stricti juris dicebantur, quia judex formulæ ita adstrictus erat, uti nihil ad ipsius officium pertineret, quam solummodo cognoscere debereturne id quod petebatur, an non, & si deberetur, uti tum reum secundum stricti juris regulas tantum condemnare deberet, nullâ habitâ æquitatis ratione, nisi & ea per exceptionem formulæ inserta esset, uti mox dicemus. Ea autem judicia, quibus Prætor latam formulam accommodabat judicia Bonæ-fidei dicebantur, quia Prætor in eis utebatur his vocibus ex **BONA-FIDE**, quibus verbis judici permittebatur potestas ex bono & æquo æstimatedi, quantum auctori restitui debeat, ideoque prætermisso stricto jure æquitatis quoque rationem sponte suâ habendi §. 30. *Inst. de action. lege 2. §. 3. lege 5. ff. de oblig. & actionib.* Cum dico actiones Bonæ-fidei ideo ita dici, quod in formula diceretur *ex bona fide*, non hoc volo, quod semper formula ita concipiatur, sed quod ut plurimum & in plerisque Bonæ-fidei judiciis Prætor eis vocibus utatur. Alioquin non eo inficias Prætoris quandoque aliis usum fuisse verbis, *ut inter bonos benè agier, & Quanti Equius melius.*

Sic enim Cicero libro 3. *de officiis* postquam de actionibus bonæ-fidei verba facere cepisset, dicit. *Reliquorum autem judiciorum hæc verba maximè excellunt, in arbitrio Rei uxorie, Equius Melius: in Fiducia, ut inter bonos benè agier.* Cæterum non promiscue

cuè Prætor vel latâ vel strictâ formulâ utebatur. Latâ enim formulâ in eis duntaxat utebatur judiciis, in quibus ab utraque parte obligatio & præstatio vertebatur, credebat enim Prætor hoc utriusque contrahentis votum esse, uti potius ea, quæ ex bono & æquo præstari conveniens erat, præstarentur, quam quæ dicta essent. Sic egregiè in hanc rem Seneca libro 6. de beneficiis capite 38. cum constet negotiatio ex empto & vendito (inquit) quare votum ejus in unam partem trahis, cum lucrum ex utraque sit? omnes enim idem volunt, idem intra se optant. Et cum hîc ab utraque parte præstatio veniat nihil iniquitatis est, si uterque eadem præstare cogatur, nam uti Seneca libro 2. de beneficiis capite 18. ait, Quodcumque ex duobus constat officium, tantundem ab utroque exigit. In eis autem contractibus, in quibus ab altera tantum parte præstatio venit, sedulò cavendum est, ne reus nimium prægravetur, cum alter ipsi nihil rursus præstare cogatur, ideoque sufficit si is id præstet, de quo conventum tantum est, aut ad maximum, quod natura contractus exigit lege 3. ff. de reb. cred. lege 99. ff. de Verb. obligat. Hisce sic dictis videamus quænam sint actiones Bonæ-fidei, earum quasdam Cicero libro 3. de officiis memorat verbis egregiis, quæ hîc recensere lubet: Quintus Scævola Pontifex Maximus (inquit ille) summam vim esse dicebat in omnibus eis arbitriis, in quibus adderetur ex BONA-FIDE; Fideique bonæ nomen existimabat manare latissimè, idque versari in tutelis, societatibus, fiduciis, mandatis, rebus emptis, venditis, locatis conductis, quibus vitæ societas continetur. In his esse magni judicis statuere, quid quemque cuique præstare oporteret. Enarrat hic Cicero species sex, quibus si addamus arbitrium Rei uxoriæ, ex eodem Cicerone, loco prius allegato, has septem inveniemus, Tutelæ actionem, actionem pro socio, fiduciæ, mandati, empti & venditi, locati conducti, & actionem rei uxoriæ. Sic Cicero, plenius Imperator Actionum Bonæ-fidei species enarrat in §. 28. Inst. de action. Bonæ-fidei (inquit) sunt hæc ex empto, vendito; locato, conducto; negotiorum gestorum; mandati; depositi; pro socio; tutelæ; commodati; pignoratitia; familiæ erciscundæ, communi dividundo. Præscriptis verbis, quæ de æstimato proponitur, & ea quæ ex permutatione

competit, & hereditatis petitio, & tandem §. 29. *cod. tit.* addit actionem ex stipulatu de dote surrogatam in locum actionis rei uxoriæ. Enarrat ibi Imperator quindecim actiones. An hæ actiones omnes sint Bonæ-fidei, plenius apparebit in tractatu singularum actionum a nobis faciendo. Verum hic quæri potest an nullæ aliæ Bonæ-fidei actiones sint, præter enarratas. Et quod ad nos attinet, putamus non omnes hæc, sed præcipuas species enarratas esse, & quidem in specie prætermittam esse actionem Emphyteuticariam, quæ ex proprio contractus genere (Emphyteuseos nempe) descendit; licet enim quidam velint, eam hæc sub locati conducti actione comprehendi, tamen hoc admitendum non esse tum §. 3. *Inst. de Locat. & Cond.* tum vel imprimus lex 1. *Cod. de jure Emphyteut.* docet. Præterea prætermittam putamus actionem funerariam, quæ procul omni dubio Bonæ-fidei est, cum iudex in ea solutius æquitatem sequi debeat, quam in iudicio negotiorum gestorum *lege 14. §. 13. ff. de Relig. & sumpt. funer.* Et quamvis hæc speciem quasi negotii gesti contineat, ideoque a quibusdam sub negotiorum gestorum actione hæc comprehensa existimetur, tamen nos putamus eam esse separatam, a negotiorum gestorum actione, actionem, primò propter nomen speciale, semper enim cum quis funeravit aliquem, dicitur ei competere actionem funerariam *lege 14. per totam legem ff. de religios. & sumpt. funer.* Præterea si hæc simpliciter sub negotiorum gestorum actione comprehenderetur, quid opus fuisset Prætorem speciale Edictum proposuisse, quo ei actionem polliceretur, qui aliquem funeraret, uti facit in *lege 12. §. 2. ff. eod.* cum alias negotiorum gestorum actio sufficeret, suntque præterea talia huic actioni tributa, quæ in negotiorum gestorum actione non obtinent *lege 45. ff. eod. tit.* Planè licet statuamus alias esse actiones Bonæ-fidei, quam quæ hæc recensentur, nullas tamen, quam quæ hæc recensentur postea explicabimus, ne disputatio nostra in infinitum crescat. Antequam ad differentias, quæ sunt inter actiones Bonæ-fidei & stricti juris, transeamus, una aut altera nobis dissolvenda est objectio, quæ contra hanc divisionem objici solet.

Prima objectio est *Theologorum*, qui putant iniquam hanc esse
di-

divisionem, & imprimis hominem Christianum eam recipere non decere. Hujusque divisionis causâ JConsultos maximè exagitat. Clarissimus Amesius in Illustri Frisiorum Academia, (quæ Francuere est) Theologia (dum viveret) Professor satis celebris, in libro (satis alioquin eleganti) de casibus conscientie libro 5. capite 42. (quod est de contractibus) numero 22., ubi ita inquit. Hinc divisio illa contractuum, quâ alii dicuntur esse Bona-fidei, & alii stricti juris, non est accurata, neque locum habet in foro Conscientie & coram Deo, bona enim fides in omnibus contractibus requiritur, & quia in ea præcipua pars nature contractuum consistit, ex illa, & secundum illam, quatenus liquere potest iudicium est ferendum. In omnibus igitur contractibus procedendum est ex æquo & bono, potius quam ex verbis & summo juris rigore, in quo summa sæpe injuria continetur. Hæc objectio videtur quidem contra nos, sed non est, neque divisionem subvertit, nam ea facta est ex ignorantia, quid JConsulti significare voluerint, quando actiones Bonæ-fidei & stricti juris dixerint, quia autem objectio ejus eadem est, quæ ex ipso jure objici solet, prætermitemus eam, saltem hoc dicemus quod libenter probatum desiderassemus quod dixit in rigore juris, quemadmodum is in contractibus observatur, summam sæpe injuriam contineri.

Prima objectio ex jure est (quæ & Amesii est, uti diximus) Si in omnibus Contractibus bona fides desideretur, ergo hæc divisio est vitiosa, atqui in omnibus contractibus bona fides desideratur. *lege 59. ff. mandati.* Negamus majorem, nam bona fides dolo opposita, semper quidem requiritur in contractu, sed juri stricto opposita non semper desideratur.

Secunda oppositio est hæc, si in omnibus rebus justitiæ & æquitatis magis ratio habenda sit, quam stricti juris, ergo & in actionibus, & per consequens hæc divisio inutilis est: atqui in omnibus rebus præcipua ratio habenda est justitiæ & æquitatis, quam stricti juris *lege 8. Cod. de judic. ergo &c.* Respondemus eam legem loqui de eis rebus, quæ dubiæ sunt, ibi enim ex æquitate magis quam stricto jure iudex judicare debet, sed ubi jus quod de re ista ferendum est, certum est, ibi iudex jus illud sequi debet, tum enim lex licet dura sit, quia scripta sic est,

est, servanda est *lege 12. §. 1. ff. Qui & a quib. manum. liberi non fiunt.* Et tum inter jus certum & interpretationem ex æquitate faciendam distinguere & inspicere soli Imperatori (non judici) licet *lege 1. Cod. de legib.* Dicta ergo lex nobis nihil obstat, cum enim in contractibus jus certum sit, servandum est. Videamus nunc de differentiis inter actiones Bonæ-fidei & stricti juris, quæ (quamvis pleræque hodie non obtineant *Groenewegen ad §. 28. Inst. de action. libro de legib. abrogatis*, olim plurimæ fuerunt. Nos differentias quinque exemplis ostendemus. 1. In pactis contractibus adjectis. 2. In Exceptionibus earumque contestatione. 3. In Usuris. 4. In rei deterioratæ redditione. & 5. In Compensationibus.

1. Pacta ergo in continenti judiciis Bonæ-fidei adjecta, eis insunt, contractui legem dant, & non solum a parte rei, sed & a parte actoris insunt, id est non solum exceptionem producant, sed & actionem formant *lege 7. §. 5. ff. de pactis.* Quod si pactum non in continenti, sed ex intervallo adjectum sit, tum refert utrum de adminiculis, an de substantia contractus pactum intervenerit, nam si de adminiculis pactum sit, idque contractui, quid adjiciat, exceptionem tantum pariet, non actionem, ne ex pacto actio nascatur *lege 7. §. 5. ff. de pact. lege 72. ff. de contrab. empt.* si verò de substantia contractus pactum sit, nihil refert an ab initio pactum illud intervenerit, an ex postfacto, tum enim illud pactum indistinctè & reo & actori prodest, exemplum elegans est in dicta *lege 72. in principii sine ff. de contrab. empt.* Pacta autem adjecta in continenti judiciis stricti juris ad exceptionem tantum profunt, & eatenus rectè inesse dicuntur, præsertim si aliquid detrahant contractui *lege 11. §. 1. lege 40. ff. de reb. cred.*

2. Exceptiones judiciis Bonæ-fidei insunt, ideoque partem contractus faciunt, & quolibet tempore proponi possunt, licet ab initio apud Prætorem earum mentio facta non sit, officio etenim judicis continetur, ut earum rationem habeat, cum ex Bona-fide, id est ex bono & æquo judicare debeat *lege 7. §. 6. ff. de pactis lege 3. ff. de Rescind. vend. lege 28. ff. de act. empt. & vend. lege 21. ff. solutio matrim. lege 84. §. 5. ff. de Legat. 1. lege 38. ff. de hered. petiz. lege 58. ff. eod. tit.* In judiciis autem stricti juris nisi
ex-

exceptio in initio contestata sit & formulæ inclusa, nulla ejus ratio a iudice haberi potest *lege 8. & 9. Cod. de except. lege 9. Cod. de Præscript. long. tempor.* Atque hinc quoque alia differentia provenit, nempe quod si dolus malus in contractu Bonæ-fidei reperitur, is ipso jure nullus sit, cum dolus Bonæ-fidei maximè contrarietur *lege 5. Cod. de Rescind. vend. lege 3. §. 3. ff. pro socio.* Idque hâc ratione, quod ad minimum ex dolo oriatur exceptio doli, quæ cum insit iudicio Bonæ-fidei, facit id ipso jure nullum & hoc non obscurè tradi videtur, in *lege 38. & 58. ff. de hered. petit.* In iudicio verò stricti juris si dolus reperitur, non aliter dolus corrigi potest, quam per actionem ex stipulatu, si de dolo cautum sit, aut alias per exceptionem doli mali, quæ in initio contestari & formulæ includi debet *lege 5. Cod. de inutil. stipulat. lege 36. ff. de verbor. oblig. & cum exceptio formulæ inclusa est, tum formula stricti juris iudicii talis est: Lucius Titius iudex esto, si apparet Gajum Sejum, Sempronio Graccho centum debere, ex stipulatu, condemna, extraquam si dolus malus intervenit.* Conditionaliter ergo exceptio formulæ includebatur, unde exceptio aliquando *conditio* appellatur, ut in *lege 22. ff. de exception.*

3. In iudiciis Bonæ-fidei usuræ ex nudo pacto debentur *lege 7. §. 5. ff. de pactis,* præterea in eis ex morâ usuræ debentur, sine ulla conventionem *lege 32. §. 2. ff. de usuris.* & debentur ibi usuræ officio iudicis *lege 1. ff. eod.,* quod & idem de fructibus dicendum est *arg. legis 34. ff. eod.* In iudiciis stricti juris usuræ non aliter debentur, quam si in stipulationem deductæ sint *lege 24. ff. de præscript. verb.* non ergo ex nudo pacto debentur, si tamen nudo pacto promissæ sint, & solutæ, non repetuntur propter naturalem obligationem *lege 3. Cod. de usuris.* Ratio hujus differentię est, quod in iudiciis Bonæ-fidei usuræ iudicis officio debeantur, & quod in eis tantum valeat iudicis officium, quantum in stipulatione nominatim ejus rei facta interrogatio *lege 7. ff. de negot. gest.* Ex his quæ diximus & illa apparet differentia, quod solutâ forte principali in iudiciis Bonæ-fidei in tantum usuræ non debeantur, ut ne quidem præteritę usurę peti possint, ibi enim usurę non ex obligatione, sed ex iudicis officio debentur, quod officium finitum est, postquam sententia de forte

dicta est, vel nullum est, cum forte soluta, iudicium institui non potest *lege 49. §. 1. ff. de actionib. empti. lege 4. Cod. deposit.* Sed in iudiciis stricti juris si usure in stipulatum deducte sint, & fors soluta sit, possunt, adhuc præterite usuræ actione ex stipulatu peti, quia ibi tum duplex obligatio & actio est, altera fortis, altera usurarum *lege 75. §. 9. ff. de verbor. obligat. lege 8. ff. de eo quod certo loco,* & per consequens unâ instituta, altera adhuc institui potest, cum e contrario in iudiciis Bonæ-fidei, una cum obligatio sit, & una actio, ea non amplius nisi semel de eadem re institui possit, aut si instituatur iterum, per exceptionem rei iudicatæ elidatur *lege 4. Cod. deposit.* Et generaliter circa accessiones omnes tenendum est, in iudiciis Bonæ-fidei omnia ea præstari, quæ sunt moris & consuetudinis *lege 31. §. 20. ff. de Adilit. Edicto.* In iudiciis verò stricti juris ea tantum præstari, de quibus nominatim convenit, aut ad maximum ea, quæ præter conventionem negotii naturâ continentur. *lege 99. ff. de verbor. obligat. lege 3. ff. de reb. cred. lege 15. ff. de cond. indeb.*

4. In iudiciis Bonæ-fidei si quis rem deterioratam restituat, eam restituisse, non intelligitur, & proinde veteri actione conveniri potest, quasi nihil restituisset *lege 3. §. 1. ff. commodati lege 1. §. 6. ff. deposit.* In iudiciis stricti juris res deteriorata reddita, reddita quidem habetur, & per consequens vetus actio cessat, sed actione de dolo malo agendum est *lege 7. §. 3. ff. de dolo malo.*

5. Differentiam ultimam indicaturi, veniam à Benevolo Lectore petimus, si longius hinc eamus, quam par est, explicandus enim nobis hoc loco est, §. 30. *Institutionum de actionibus,* quem explicandum in inscriptione disputationis nostræ suscepimus. Imperator Justinianus, postquam §. 28. actiones divisisset in actiones Bonæ-fidei & stricti juris, §. autem eodem & sequenti 29. actionum Bonæ-fidei species enumerasset, §. 30. formulam actionum Bonæ-fidei recenset, dicitque in Bonæ-fidei iudiciis iudici liberam potestatem permitti videri ex æquo & bono iudicandi, quantum actori restitui debeat, ex ea formula inducit egregiam differentiam, quæ olim fuit inter actiones Bonæ-fidei & stricti juris. Ea hæc est, quod in iudiciis Bonæ-fidei com-
pen-

penfatio ipfo jure admitteretur, in judiciis ftricti juris non item, addit poftea Imperator, Divum Marcum compensationem in judiciis ftricti juris fieri poffe ftatuiffe per oppositionem exceptionis doli mali, fe tamen denique conftituiffe, uti compensatio ipfo jure in omnibus actionibus fieret ipfo jure. Hic fenfus eft §. 30. *Inf. de actionibus* (ni fallor) fatis clarus & apertus. Duplicem autem hic errorem erraffe Justinianum, quibusdam videtur, primò enim (ajunt) Justinianus non introduxit compensationem fieri in judiciis ftricti juris ipfo jure, cum hoc longè ante ipfum obtinuerit. Secundò fallitur in eo, quod dicat Marcum primum compensationem introduxiffe in judicia ftricti juris per exceptionem, cum longè ante eum compensatio ipfo jure in eis obtinuerit, utrumque quod dicunt, probant ex *lege 4. ff. de compensat.* Quod ad primum errorem adinet, vix putem Justinianum erroris abfolvi poffe, cum certiffimum fit longo ante eum tempore in ftricti juris judiciis ipfo jure compensationem obtinuiiffe, fed ad hoc probandum non utemur *lege 4. ff. de compensat.* nam ex ea nihil probari poffe mox oftendere conabimur, fed hoc utemur argumento, quod poftquam Divus Marcus introduxiffet compensationem fieri in ftricti juris judiciis per modum exceptionis, placuerit deinde Jurisconfultis eam fieri in eis judiciis ipfo jure, & hanc Jurisconfultorum fententiam primò conftitutione Divi Alexandri Severi confirmatam effe in *lege 4. & 5. Cod. de compensat.* Sic fentio cum *Jurisconfultorum modernorum Principe Jacobo Cujacio libro 8. obfervationum capite 16.* Vix ergo hujus erroris (ut dixi) Justinianus abfolvi potefte, nifi cum *Summo viro Hugone Donello numero 5. in Commentariis ad hunc §. 30.* dicamus Justinianum non negare hic ante fua tempora compensationem ipfo jure in judiciis ftricti juris factam fuiiffe, neque dicere fe hoc primum ftatuiffe, fed hoc tantum dicere, fe hoc primum ftatuiffe, quod in omnibus actionibus tam in rem, quam in perfonam compensatio ipfo jure fieri poffet, quam fententiam probare videtur *lex. 14. Cod. de compensat.* Quod ad fecundum errorem adinet, puto nunquam Interpretes ex *lege 4. ff. de compensat.* probaturos ante Divum Marcum compensationem ipfo jure obtinuiiffe in ftricti juris judiciis. Sed inquires auſis ne tu

hoc negare, an non dicitur *in dicta lege 4.* tempore Neratii in fidejussione obtinuisse, compensare potuisse fidejussorem ipso jure id, quod reus debebat, an ergo fidejussio non est stricti juris, ac Neratius nonne vixit sub Trajano & Hadriano, & sic ante Marcum? Respondeo; nego primò quod Neratii temporibus compensationem obtinuisse ipso jure in judiciis stricti juris, ex hac lege probari possit. Secundò dico, quod potuerit certo casu in fidejussione admitti ipso jure compensatio, & tamen quod possit defendi in strictis judiciis compensationem ipso jure non obtinuisse.

Ego existimo rem ita se habere, primis temporibus compensationem prorsus in stricti juris judiciis incognitam fuisse, Neratium autem Priscum in Disputatione fori existimasse compensationem ipso jure ibi quoque fieri debere, sed non obtinuisse, tum postea idem Pomponium existimasse, qui vixit Divi Marci temporibus, moti æquitate (ex qua introductam esse compensationem patet ex *lege 36. ff. de administr. tutor.*) quod potius non solvere, quam solutum repetere cujus interfit *lege 3. ff. de compens.* & quod dolo facere videatur qui id petit, quod mox redditurus est *lege 8. ff. de dol. mal. & met. except. lege 173. §. 3. ff. de Reg. Jur.* quam æquitatem cum Marcus consideraret, voluit reo compensare desideranti consulere, & tamen jus vetus formularum non infringere, constituit ergo compensationem fieri oppositâ doli mali exceptione, postea autem placuit rursus inter omnes Jurisconsultos eam fieri ipso jure, ideoque existimo rectè Paulum, qui post Marcum vixit dicere, verum esse, quod Neratio olim placebat, & Pomponius putat fidejussorem ipso jure debere compensare, sed verum esse *nunc* postquam inter omnes receptum est compensationem ubique ipso jure fieri, ut ipse Paulus ait *lege 21. ff. de compensat.* non ergo probatur Neratii temporibus hoc obtinuisse, sed Neratium hoc fieri debere sensisse, nunc autem, eam Neratii Prisci, priscam sententiam receptam esse. Et ita mecum sentit *Donellus vir egregius loco antea citato.*

Secundum quod affirmabam erat potuisse compensationem ipso jure fieri in fidejussione, nempe tum cum fidejussio accederet iudicio Bonæ-fidei, tum enim poterat & debebat fidejussor ipso jure

jure compensare, quod reus compensare poterat, non propterea
 quod ei hoc in iudicio stricti juris liceret, sed propter eam re-
 gulam, quod fidejussor in duriores causam obligari non posset
lege 8. §. 7. ff. de fidejussor. & de tali fidejussione, quæ iudicio Bonæ-
 fidei accessit intelligere licet *legem 4. & 5. ff. de compens.* At iniquies
 non potest illa lex sic accipi, ait enim, quod fidejussor in *omni con-*
tractu ipso jure minus debeat, quod reus ex compensatione reti-
 nere potest. Imo verò ex eis verbis ipse ego argumentor: si fide-
 jussor tantum in eo contractu quid minus debeat, in quo reus
 aliquid retinere poterat, ergo ubi reus nihil compensare poterat,
 in eo contractu nec fidejussor compensare potest, at in iudicio
 stricti juris reus ipse compensare non potuit, ergo nec fidejussor,
 & vice versa in iudicio Bonæ-fidei potuit reus, ergo debuit & fi-
 dejussor. Si autem quis mihi hanc argumentandi vim eripere ve-
 lit, probare debet in iudicio stricti juris, quod non accessorium fuit,
 sed propriis viribus subsistere potuit, compensationem ipso jure
 ante Marci tempora obtinuisse, quod neminem facile facturum exi-
 stimo. Sed potest adhuc dubium moveri ex *lege 5. ff. de compensat.*
 quæ Gaji est, qui cœvus Neratii fuit, ubi ait *licere fidejussori*
compensare creditori rei, vel id debitum, quod vicissim reo creditor debet,
vel debitum, quod creditor fidejussori debet, vel utrumque debitum.
 Hic dices Gajus fidejussori, qui creditori nullo modo obligatus est,
 nisi ex fidejussione, permittit compensationem non solum ex perso-
 na rei, sed & ex propria persona, atqui licet jam ponas hunc fide-
 jussorem accessisse iudicio Bonæ-fidei, hoc nihil te juvat, nam si
 fidejussor ex persona rei compensaverit non est in duriores causam
 obligatus, quam reus, nam omne, quod reus compensare poterat,
 compensavit, jam autem si reus conventus fuisset, non potuisset
 debitum fidejussoris compensare, unde compensatio, quam fide-
 jussor ex propria persona facit creditori, non descendit ex contra-
 ctu Bonæ-fidei, qui nullus est inter creditorem & fidejussor-
 rem, sed ex sola fidejussione, quæ sola considerata stricti juris est.
 Respondeo, cum fidejussor, qui accessit iudicio Bonæ-fidei
 non alias obligaretur, quam si illud iudicium Bonæ-fidei præ-
 cessisset, aut saltem existeret *§. 3. & 5. Inst. de fidejussor.* videtur
 magis ex principali contractu obligatus esse, & sic ex rei persona
 compen-

compensare, quam ex accessoria obligatione, quæ nulla esset, si principalis obligatio deficeret *lege 129. §. 1. & lege 178. ff. de Reg. Jur.* ideoque rectè debitum suum compensat, tanquam si ipse esset principaliter obligatus, eo magis cum ipse, ejusque heredes in solidum conveniantur, & rei locum expressè obtinere dicantur in *lege 4. §. 1. ff. de fidejussor.* Atque hæ sunt duæ conjecturæ meæ, quas potius admittendas sentio, quam antinomiam inter dictum §. 30. & *legem 4. & 5. ff. de compens.* statuendam. Ne autem absurdum cui videatur quod dico, fidejussionem quando accedit judicio Bonæ-fidei, participare de natura ejus judicii, licet sola considerata stricti juris sit, legat is *legem 54. ff. Locati conducti*, ubi videbit fidejussorem qui se in usuras non obligavit, in usuras tamen teneri, propter naturam locationis conductionis judicii Bonæ-fidei, in quo usuræ ex mora debentur. Plures sunt inter actiones Bonæ-fidei & stricti juris differentiæ, sed eas consultò omisimus.

CAPUT VI.

QUO IN GENERE DE CONTRACTU ET
DOLO ET CULPA QUATENUS IN CON-
TRACTU CONSIDERANTUR PAU-
CA PROPONUNTUR.

Postquam in genere de judiciis Bonæ-fidei dixi, consequens erat, uti de singulis speciebus quid dicerem, sed quoniam ea ex contractu vel quasi proveniunt, pauca de contractu in genere proponere volui, uti supra cum de obligatione capite 4. agerem me facturum promisi, quia autem in contractibus sepè mentio faciendæ est, quæ nam culpa in eorum actionibus singulis veniat, non inconveniens esse existimavi, si de dolo & culpa hîc pauca proferrem, de singulis tamen verbo dicam. Uti rectè intelligi possit, quid sit contractus, primo sciendum est, quid sit pactum. *Pactum est duorum vel plurium in idem placitum & consensus lege 1. §. 2. ff. de pactis*, dico duorum vel plurium, uti distinguatur pactum a voto, & pollicitatione, quæ est unius solius tantum promissio, vel Deo, vel

vel Reipublica facta ob honorem impetrandum lege 2. & 3. ff. de pollic.
 Pactum (uti alias divisiones huc non pertinentes præmittimus) est vel nudum vel non nudum. Nudum pactum est solum pactum, quod stat in nudi placii terminis lege 23. Cod. de pignor. lege 27. Cod. de Locat. cond. Illud pactum non producit actionem, sed jure Prætorio tantum exceptionem lege 7. §. 4. ff. de pact. lege 27. Cod. de Locat. cond. Nisi illud pactum lege confirmatum sit tum enim & tollit & parit actionem lege 6. ff. de pact. Parit actionem (verbi causa) si donatio facta sit nudo pacto, ex eo enim pacto datur conditio rei donatæ ex lege 35. §. 5. Cod. de donation. Tollit actionem (verbi causa) si pactum sit, ne furti commissi, vel ne injuriarum factarum agatur, illud enim pactum lex 12. tabularum confirmat lege 7. §. 14. lege 17. §. 1. lege 27. §. 4. ff. de pactis. Præterea pactum nudum in continenti iudicio Bonæ-fidei adjectum format actionem, uti supra diximus ex lege 7. §. 5. ff. de pactis. Non nudum (vestium ineptè quidam dicunt) pactum dicitur, quod in nudi placii terminis non consistit, sed vel in aliud nomen transit, vel licet in speciale nomen non transeat, tamen sub se habet causam, ad obligationem producendam idoneam lege 7. §. 1. & 2. ff. de pactis. Hoc pactum alio nomine contractus appellatur lege 7. §. 1. & 2. ff. eod. Hinc ergo ita contractus definiri potest, pactum seu conventio, jure Civili obligatoria lege eadem 7. §. 2. Hic contractus uti ex dictis locis colligi potest est duplex, vel nominatus, vel innominatus. Nominatus, qui habet nomen speciale, & producit actionem ejusdem nominis (verbi causa) ut emptio venditio, qua producit actionem ejusdem nominis empti & venditi lege 7. §. 1. ff. de pact. Hic contractus nominatus est quadruplex, aut realis, aut verbalis, aut consensualis, aut literarum §. 2. Inst. de obligat. Contractus realis est, qui non prius oriur, quam si res aliqua media fuerit, ejus species sunt quatuor, mutuum, commodatum, depositum & pignus, quarum tres posteriores Bonæ-fidei sunt, prima stricti juris §. 28. Inst. de act. Contractus verbalis est contractus constans verborum conceptione quibus is, qui interrogatur, daturum, facturumve se, quod interrogatus est, respondet lege 5. §. 1. de verbor. obl. hujus contractus hodie unica tantum species cognita est, stipulatio, olim etiam fuit cognita dotis dictio, & promissio muneris vel

operarum a liberto facta Gajus libro 3. *Inst. tit. 3. §. 2. 3. & 4. per
 jusjurandum. Literarum contractus est, cum quis chirographo con-
 fessus est, se eos nummos accepisse, quos non accepit, si post chiro-
 graphi traditionem biennium interceperit tit. *Inst. de Liter. oblig. Con-
 tractus consensualis est, qui solo consensu constat, dicitur autem con-
 sensualis, non propterea, quod in aliis contractibus consensus
 non desideretur, sed quod in hoc præter consensum nihil desi-
 deretur, non rei interventio, non verba, non literæ, sed solus,
 solus consensus lege 2. §. 1. & 2. ff. de oblig. & act. Hujus species,
 sunt quatuor, emptio venditio, locatio conductio, societas, manda-
 tum lege 2. ff. eod. quæ omnes Bonæ-fidei sunt §. 28. *Inst. de act.*
*Innominatus contractus est, qui speciale nomen non habet, nec actio-
 nem sui nominis producit, sed tamen causam sub se jure Civili obli-
 gatoriam habet, puta dationem vel factum lege 7. §. 2. ff. de pact.*
 Hujus species propriæ sunt quatuor, do, ut des, do, ut facias, fa-
 cio, ut des, & facio, ut facias lege 5. ff. de præscript. verb. Dna
 improprie, quæ nomen quidem habent, sed actionem sui nominis non
 produciunt, ut permutatio & contractus estimationis, de quibus in-
 fra agemus. Hactenus de contractu in genere dixisse sufficiat.
 In contractibus quibusdam dolus tantum & lata culpa præstatur,
 in quibusdam & culpa levis, in quibusdam & levissima lege 23. ff.
Reg. Jur. Agedum ergo videamus, quid sit dolus, quid cul-
 pa, tum regulas tradamus, quibus dignosci queat, quid in unum-
 quemque contractum veniat, Dolus in genere sumtus nihil aliud
 significat, quam astutiam, calliditatem, & insidias. Sic ait Poë-
 ta. *Mulciberis capti, Marsque, Venusque dolis: id est insidiis.*
 Dolus est duplex vel bonus vel malus. Dolus bonus est solertia, &
 machinatio justa adversus hostem, latronemve lege 1. §. 3. ff. de dolo
 malo. Dolus est omnis calliditas, fallacia, machinatio, ad circum-
 veniendum, fallendum, decipiendum alterum adhibita lege 1. §. 2. ff.
 de dolo malo. Culpa est omne factum, quo nocetur alteri injuriâ, sed
 tamen absque animo fraudandi. Culpa est triplex, lata, levis, & le-
 vissima. Lata culpa, est non intelligere, providere, curare, ca-
 vere, quod omnes homines intelligunt, provident, curant, cavent,
 qui modo sensu communi præditi sunt lege 203. §. 2. lege 223. ff. de
 verb. signif. lege 32. ff. deposit. Levis culpa est ommissio ejus diligentia,
 quam**

quam diligens & frugi paterfamilias suis rebus vulgò adhibere solet lege 25. §. 16. ff. famil. ercisc. lege 1. ff. de tur. & rasion. distr. lege 1. §. 4. ff. de obligat. & act. Levissima culpa est omissio ejus diligentia, quam diligentissimus paterfamilias suis rebus adhibere solet lege 18. ff. commodati lege 25. §. 16. ff. famil. ercisc. ubi vox positivi gradus diligens (meo judicio) posita est pro voce superlativi gradus diligentissimus; hæc culpa levissima in jure sæpissimè diligentia dicitur, & culpæ levi opponitur, ut in lege 5. §. 2. ff. commodati lege 23. ff. de Reg. Jur. Hisce sic dictis, ad regulas veniamus. Earum prima sit hæc, ubi solius dantis utilitas in contractu vertitur, ibi dolus & culpa lata tantum præstatur. Secunda sit hæc, ubi utriusque & dantis & accipientis utilitas vertitur, in eo contractu præstatur dolus, culpa lata, & culpa levis. Tertia sit hæc, ubi solius accipientis vertitur utilitas, in eo contractu præstatur dolus, culpa lata, levis, & levissima; casus autem fortuitus nusquam præstatur, nisi ita convenerit, has regulas deprompsi ex lege 5. §. 2. & 10. lege 18. ff. commodati. lege 23. ff. de Reg. Jur.

CAPUT VII.

QUO TRANSITUS FIT AD JUDICIORUM BONÆ FIDEI SPECIES ET IN SPECIE DE EMPTIONE ET VENDITIONE ET EX EA DESCENDENTE ACTIONE AGITUR.

Nunc lex methodi nostræ desiderat, uti ad actiones Bonæ fidei transeamus, harum quædam veniunt ex contractu tam nominato, quam innominato quædam ex quasi contractu, una ex dominio. Ex contractu descendunt decem, octo ex nominato, duæ ex innominato, ex quasi contractu quatuor. Ex contractu. 1. Empti. 2. Locati. 3. Pro socio. 4. Mandati. 5. Commodati. 6. Depositi. 7. Pigneratitia. 8. Stipulatio de dote; ex innominatio. 1. Actio præscriptis verbis, quæ ex permutatione competit. 2. Et quæ competit ex æstimatione. Ex quasi contractu. 1. Negotiorum gestorum. 2. Tutelæ,

3. Familiae eriscundæ. 4. Communi dividundo. Ex dominio, hereditatis petitio. De his deinceps ordine agemus, & primò naturam contractus explicabimus tribus verbis. Primò de emptione & venditione agamus. *Emptio venditio est contractus nominatus, juris gentium, Bone-fidei, consensu initus, quo res aliqua cum certo pretio commutatur.* Hanc definitionem collegi ex lege 7. §. 1. ff. de pactis. §. 2. Inst. de jure natur. gent. & civ. §. 28. Inst. de action. Princ. Inst. de obligat. ex cons. lege 1. ff. de contrah. empt. Uti emptio venditio consistat tria maxime substantialia desiderantur, consensus, merx, & pretium. Consensus aded de substantia emptionis & venditionis est, uti præter consensum nihil desideretur, non traditio, cessio, aut mancipatio lege 2. §. 1. ff. de oblig. & act. Statim ergo postquam consensus de re & pretio intervenit, emptio venditio perfecta est in tantum, ut neutri contrahentium altero invito ab ea recedere liceat lege 3. Cod. de rescind. vend. lege 6. Cod. eod. Sed hoc ita est, nisi placuerit emptionem & venditionem in scriptis fieri, tum enim quamdiu scriptura perfecta non est, alteri ab emptione impunè recedere licet, nisi arrhæ intervenerint, tum enim, si is, qui arrhas dedit, recedat, eas amittit; si is recedat, qui eas accepit, eas duplicatas restituere tenetur, quod si jam in scripturam emptio venditio redacta sit, non licet ab ea recedere, ne quidem sub amissione arrharum lege 17. Cod. de fide Instrum. Secundo requiritur uti res vel merx sit a parte venditoris: Vendi autem possunt eæ res tantum, quæ in commercio sunt, quæ in commercio non sunt, vendi non possunt, nisi tanquam accessiones rei, quæ vendi possit, vendantur lege 22. ff. de contrah. empt. Quod si res, quæ in commercio non est, ignorantem vendita sit, valet emptio venditio, ad hoc uti non res ipsa præstetur, sed id, quod emptoris interest deceptum se non fuisse lege 4. §. 5. & 6. ff. de contr. empt. §. 5. Inst. de empt. vend. Et hoc effectu res aliena quoque vendi potest lege 28. ff. de contrah. empt. lege 30. §. 1. ff. de act. empt. Tertio requiritur, uti sit pretium a parte emptoris. In pretio autem requiritur, ut id in pecunia numerata consistat, uti, post multam dubitationem, decisum est in §. 2. Inst. hoc. tit. Præterea debet pretium certum esse, vel

nomine vel certâ demonstratione, nomine & numero (verbi
 causâ) hic fundus tibi sit emptus centum aureis, certâ demon-
 stratione, tanti tibi venditus sit, quanti in arca est *lege 7. §. 1. ff. de contrah. empt.* Pretium in arbitrium tertii rectè quoque con-
 ferri potest, quod si is tertius arbitratus non fuerit, non valet
 emptio, neque ad alium recurritur, quod si is arbitratus fuerit,
 valet, & si iniquè arbitratus sit, ad arbitrium alterius viri boni
 recurritur *arg. legis 75. 76. 77. & seqq. ff. pro socio.* Quod ta-
 men jure Codicis mutatum est *in lege 15. Cod. de contrah. empt.* &
 constitutum uti omninò ejus arbitrio stari debeat; si tamen alter-
 uter contrahentium ultra dimidium læsus sit, habet rescissionis
 beneficium *ex lege 2. Cod. de rescind. vend.* Huic contractui omnia
 licita & honesta pacta accedere possunt, quæ initio adjecta con-
 tractui legem dant *lege 7. §. 5. ff. de pact.* Inter ea autem tria potissi-
 mum excellunt 1. Addictio in diem, seu pactum ut res tanti vendita
 sit, nisi alius intra certos dies plus pretii obtulerit, de quo pacto
 videatur *titulus ff. de in diem additione.* 2. Lex commissoria, seu pa-
 ctum, ut nisi emptor intra certum diem pretium solverit, res
 inempta sit, de quo pacto videatur *titulus ff. de Lege Commissoria.* 3. Est pactum de re vendita, venditori intra certum diem,
 vel quandocunque retrò vendenda, de quo pacto est locus ele-
 gans *in lege 2. Cod. de pact. int. empt. & vend. compos.* Effectus
 emptionis venditionis perfectæ est, quod periculum rei venditæ
 statim ad emptorem pertineat, licet res tradita nondum sit; nisi res
 dolo, lata aut levi culpâ venditoris perierit. §. 3. *Inst. hoc tit.*
 aut nisi res ab aliquo corrupta sit injuriæ faciendæ gratiâ vendi-
 tori *lege 12. 13. & 14. ff. de per. & comm. rei vend.* aut nisi res vendi-
 ta sit, quæ pondere, numero, aut mensurâ constat, ejus enim
 periculum tum demum ad emptorem pertinet, cum ea adpensâ,
 adnumerata, aut admensa est *lege 2. Cod. de per. & comm. rei vend.*
 Alter effectus est quod ex hoc contractu nascatur duplex actio,
 empti, & venditi, quarum utraque directa est. Actio ex empto
 datur emptori, ejusque heredi, adversus venditorem, ejusque he-
 redem, ad hoc uti res tradatur, non detur, aut mancipetur,
 nisi ita convenit *lege 1. princ. §. 1. 2. & seqq. ff. de act. empt.* existimo autem emptori invito interesse obtrudi loco

rei non posse. Actio ex vendito, datur venditori, ejusque heredi, adversus emtorem, ejusque heredem, ad hoc, uti pretium, vel totum, vel residuum solvatur, unà cum usuris, si mora intervenerit *lege 2. Cod. de act. empt. & uti nummos venditoris faciat lege 11. §. 2. ff. eod.* Traditione factâ, si venditor dominus fuit, emptor dominus fit, alias id jus consequitur, quod venditor habuit *lege 11. §. 2. ff. eod.* Ex eis, quæ supra diximus apparet in hoc contractu venire dolum, latam & levem culpam, cum utriusque utilitas versetur *lege 5. §. 2. ff. Commodati.* An hic contractus Bonæ-fidei sit, dubitari non potest.

C A P U T VIII.

QUO DE LOCATIONE ET CONDUCTIONE
AGITUR.

Absoluto brevissimè contractu emptionis, eadem brevitate de locatione & conductione agemus, nemo enim a nobis plenam contractuum *explicationem expectet.* *Locatio conductionis est contractus nominatus, Juris Gentium, Bonæ-fidei, consensu ininitus, quo usus rei, aut opere, certâ mercede commutantur. lege 7. §. 1. ff. de pact. lege 1. ff. de loc. cond. §. 28. Inst. de act.* Hic contractus proximus est contractui emptionis & venditionis eisdemque juris regulis consistit. *princ. Inst. de Locat. & cond. lege 2. ff. eod.* quemadmodum enim in emptione tria substantialia sunt, *consensus, merx, & pretium;* sic & hic *consensus, res, cujus usus conceditur, aut factum, & merces,* de quibus quia idem dicendum est ferè, quod supra dictum est, hic actum non agemus. Circa consensum tamen hoc dicemus, quod locatio conductionis non solum aperto, sed & tacito consensu contrahi possit, sic, si quis domum conductam ultra tempus conductionis inhabitet, eam tacitè reconduxisse intelligitur, quod verum est non solum in prædiis urbanis, sed & rusticis *lege 13. §. 11. ff. hoc lege 16. Cod. eod.*

eod. Sed tamen differentia est inter prædia rustica & urbana, quoad tacitam reconductionem adinet, nam si rustica prædia ad plures annos conducta sint, deinde finitis eis annis, si colonus perseveret in conductione, conductio tantum in unum annum de novo facta censetur; in prædiis verò urbanis, si tacitè conductio facta sit, durat ea in tot annos, in quot conductor antea expressâ conductione ea conduxerat *lege 13. §. 11. ff. hoc tit.* Quando res locatur, tum semper apparet, quis locator, quis conductor sit, locator enim est is, qui rem utendam dat, acceptâ mercede, conductor est, qui rem utendam accipit, datâ mercede. Sed quando facta aut operæ locantur (quæ, si honestæ sunt, locari possunt) res non semper adeo expedita est, imo tantum abest, uti aliquando dubitetur utrum eo casu locatio conductio, an alius contractus initus sit. Quod uti dignosci possit, hæc tres regulæ observandæ sunt. Quotiens quid sit in re nostræ nomine nostro, uti is, qui ea in re quid facit, inde mercedem accipiat, totiens locatio conductio est *lege 20. & 65. ff. de contrah. empt. §. 4. Inst. de Locat. cond.* Si quis quid faciat in re sua, uti res deinde ad nos transferatur, totiens emptio venditio est, *dictis antea locis.* Quod si quid fiat nec in re nostra, nec in re ejus, qui quid facit, tum est contractus innominatus, do, ut facias *lege 5. ff. de cond. caus. dat. caus. non sec. lege 5. §. 2. ff. de præscr. verb.* Ut autem sciamus quis sit locator, quis conductor, inspiciendum est, a quo contractus incoeperit, is enim pro locatore habendus est, quod si ignoretur, a quo contractus incoeperit, periculosum est, vel actione locati, vel conducti agere, sed præscriptis verbis tutò agi potest *lege 1. §. 1. ff. de præscr. verb.* Mercedem certam esse debere, a tertio constitui posse, & ab initio in pecunia numerata consistere oportere (*excepto casu legis 21. Cod. hoc tit*) probant *princ. Inst. hoc. lex 2. ff. hoc. lex 20. §. 1. lex 46. ff. hoc. item lex 25. ff. eod. & lex 5. §. 2. ff. præscr. verb.* Locatio conductio, & emptio venditio adeò inter se comparabantur, uti aliquando dubitaretur utra harum contracta intelligeretur, quæ causa fuit introducendæ a Zenone novæ contractus speciei, quæ Emphyteusis appellatur, propriamque naturam habet *§. 3. Inst. hoc. lege 1. Cod. de jure Emphyteusico, de qua nos tamen nihil*

dicemus. Planè licèt in plurimis emptio venditio, & locatio conductio convenient, in eo tamen maximè differunt, quod in emptione & venditione, si venditor sit dominus, traditione factâ, dominium transferat in emptorem *lege 11. §. 2. ff. de act. empt.* in locatione autem & conductione, nec dominium, nec possessio civilis, sed sola naturalis rei detentio in conductorem transeat, exceptis paucis casibus, quibus dominium transit, sed hoc admodum irregulare est, & ferè alienum a contractus natura, uti apparet ex *lege 80. §. 3. ff. de contrab. empt. lege 39. junctâ lege 31. ff. hoc tit.* Quâ *lege 31.* docetur si dominium rei transferatur, tum non amplius manere locationem, sed in creditum iri. Ex hoc contractu oritur duplex actio, *Locati nempe, & conducti*, utraque est directa, & est Bonæ-fidei §. 28. *Inst. de act.* Actio conducti datur conductori, ejusque heredi, adversus locatorem & heredes ejus, uti ipsi rei detentio tradatur, & *ut frui liceat*, & non solum conductori, sed & ei, cui conductor rursus locavit rem, sublocatio enim licita est, hæc quæ dixi extant *lege 15. princ. & §. 1. lege 19. §. 8. ff. hoc. lege 6. lege 10. Cod. hoc tit.* Si autem locator conductori quid dolo aut culpâ suâ præstare nequeat, ad interesse tenetur, si casu fortuito, tenetur ad hoc, uti conductorem pro rata mercedis exoneret *lege 15. §. 2. §. 7. lege 33. lege 45. ff. hoc tit.* Excipe casum *legis 19. §. 2. ff. eod.* de doliis locatis, quia qui ea locat, tacitè promittere debere videtur ea bona esse. Hæc actio conducti locum quoque habet, si conductor necessarias vel utiles impensas in rem conductam fecerit ad eas repetendas *lege 55. §. 1. ff. hoc tit.*

Actio locati datur locatori, ejusque heredi, adversus conductorem, ejusque heredem, ad hoc uti merces solvatur, unâ cum usuris, si mora intervenerit, & uti omne promissum præstetur, & uti finitâ conductione res restitatur, quæ si deterior restituitur, restituta non videtur, nisi hoc casu fortuito factum sit, is enim nec hîc nec alibi in judiciis Bonæ-fidei præstatur *lege 23. ff. de reg. jur.* hæc quæ dixi probantur ex *lege 17. Cod. hoc lege 24. Cod. eod. & §. 5. Inst. hoc tit.* Venit in has actiones dolus, culpa lata & levis, quia utriusque utilitas vertitur *lege 5. §. 2. ff. Commod. lege 23. ff. de reg. jur.* In hoc contractu locationis con-
ductio-

ductionis (sicut & in cæteris, judiciis Bonæ-fidei) si de re con-
 ducta restituenda agatur, si res non restituatur, in litem juratur
lege 48. §. 1. ff. hoc tit. Hinc notetur differentia (quam supra
 consultò, suo loco, omisimus in actionibus Bonæ-fidei, ubi de
 restituenda re agitur, in litem jurari, in judiciis stricti juris non
 item *lege 5. & 6. ff. de in lit. jurando lege 4. Cod. de act. empr. & vend.*
 Excipe casum *legis 5. §. 4. ff. de in lit. jur.* ubi & in actione stricti
 juris in litem juratur.

CAPUT IX.

QUO DE SOCIETATE AGITUR.

HActenus de locatione conductione. Nunc tribus verbis
 de Societate agamus. *Societas est contractus nominatus,*
jurisgentium, Bonæ-fidei, consensu initus, quo res quadam
circa lucrum & damnum inter Socios communicantur. lege 7. §. 1. ff.
de pact. §. 2. Inst. de jur. nat. gent. & civ. §. 28. Inst. de act. princ.
Inst. de obligat. ex cons. lege 1. & seqq. ff. hoc. Societas potest con-
 trahi vel re, vel verbis, vel per nuntium *lege 4. ff. pro Socio.* Con-
 trahitur autem vel in perpetuum, hoc est dum socii vivunt (nam
 in perpetuum, hoc est in æternum Societas contrahi non potest
lege 70. ff. hoc tit.) vel ad tempus, vel ex tempore, vel purè, vel
 sub conditione *lege 1. ff. hoc tit. lege 6. Cod. eod.* Societas hæc pri-
 mariò personas spectat, per consequentiam ad res, & distingui-
 tur a communione, tanquam species a genere, communio enim
 est absque periculis lucri & damni, societas est communio cum
 periculo lucri & damni *lege 31. & 32. ff. hoc tit.* Coitur autem vel
 omnium bonorum societas, vel certæ cujusdam rei *lege 5. ff.*
hoc. princ. Inst. eod. Omnium bonorum societas, vel simpliciter
 potest contrahi vel specialiter, si simpliciter, tum ea tantum,
 quæ ex quæstu veniunt communicantur, non quæ ex amicitia
 & benevolentia alterius descendunt *lege 7. 8. 9. & seqq. ff. hoc tit.*
 Si verò specialiter omnium bonorum societas contracta sit, tum
 omnia communicantur, quæ acquiri possunt, licet non ex quæ-
 stu, sed aliunde veniant *lege 3. §. 1. ff. hoc tit.* Qui Societatem
 F
 coit,

coit, rei suæ dominus esse non desinit, sed partem tantum socio communicat *lege 13. §. 1. ff. de præscript. verb.* Hæc societas contrahi potest inter personas quoque, quæ æquas facultates non habent, cum opera unius, alterius facultates exæquare possit *lege 5. §. 1. ff. hoc tit.* Potest & ita societas contrahi, ut unus pecuniam solus conferat, alter operam *lege 1. Cod. hoc tit.* Non potest contrahi societas, ut unus solus & pecuniam & operam conferat, alter nihil, quia hæc donationis causa contracta societas videretur, donationis autem causa societas contrahi non potest *lege 5. §. 2. ff. hoc tit.* Non potest ita contrahi societas, uti alter lucrum tantum, alter tantum damnum habeat *lege 29. §. 2. ff. hoc tit.* ubi talis societas Leonina appellatur a Cassio Jcto, ductâ vocis origine a fabula de venatione Leonis, vaccæ, capellæ & ovis, quam (ut elegantem) ex Phœdri libro 1. *fab. fabula 6.* addere lubet, ea hæc est:

Nunquam est fidelis cum potente societas:

Testatur hæc fabella propositum meum.

Vacca, & Capella, & patiens ovis injuria

Socii fuere cum Leone in saltibus.

Hi quum cepissent cervum vasti corporis,

Sic est locurus partibus factis Leo:

Ego primam tollo, nominor quia Leo;

Secundam, quia sum fortis, tribuetis mihi:

Tum quia plus valeo, me sequetur tertia:

Malo adsocietur, si quis quartam tetigerit.

Sic rotam prædam sola improbitas abstulit.

Si in cœunda societate de partibus lucri & damni nihil cautum fit, & æqualis collatio facta sit, æquæ partes lucri & damni esse debent, quod si convenerit, eæ partes servandæ sunt, quæ expressæ sunt, & si convenerit, ut alter duas aut tres partes ferat lucri, ea conventio tum valet, si is quid plus societati contulerit aut pecuniæ, aut operæ, aut alterius rei *lege 29. ff. hoc tit.* ex qua §. 1. *Inst. hoc tit.* explicandus est. Si in arbitrium tertii definitio partium collata sit, tum idem observandum est, quod supra

supra in emptione diximus, uti apparet ex *lege 75. & seqq. ff. hoc tit.* Ex societate oritur actio pro socio, quæ semper directa actio est. Hæc datur socio, adversus socium, non ad hoc uti distrahatur societas, & res communis dividatur (tum enim communi dividendo iudicio agitur *lege 1. ff. comm. divid.*) sed uti res communicetur *lege 74. ff. hoc tit.* & uti præstationes personales ejus rei nomine præstentur *lege 1. ff. comm. divid.* nam si unus in re communi damnum dederit, ad hoc resarciendum, hæc actione tenetur *lege 47. §. 1. lege 48. 49. & 50. ff. hoc tit.* similiter si socius in re communi damnum passus sit, licet id fato evenerit, hæc actione agere potest, uti reliqui hoc ipsi resarciant *lege 52. §. 4. ff. hoc tit.* Similiter competit hæc actio de fructibus perceptis communicandis, & impensis resarciendis *lege 38. §. 1. ff. hoc. tit.* Hæc actio heredi de eo negotio datur, quod defunctus inchoavit *l. 40. ff. eod.* datur & in heredem ut bonam fidem præstet *l. 35. & duab. sequent. ff. hoc tit.* Venit in hanc actionem dolus, culpa lata, & levis *lege 5. §. 2. ff. commod. §. 9. Inst. hoc tit. lege 72. ff. eod.* In hac actione singulare hoc est, quod socius, socio non in solidum, sed in id quod facere possit condemnatur, cum societas jus quoddam fraternitatis in se continere videatur, idque verum est, sive sit socius omnium bonorum, sive certæ rei *lege 63. ff. hoc titulo.* Unde in *lege 16. ff. de re judic.* videtur addenda aut subintelligenda vox &, aut vox, *potissimum.* Hoc autem competentiae beneficio is socius non gaudet, qui bona sua dolo malo erogat aut dissipat, aut qui se socium esse negat *lege 67. §. 3. & 1. 68. §. 1. ff. hoc titulo.* Finitur societas quatuor modis 1. Renuntiatione. 2. Morte. 3. Maximâ & mediâ capitis diminutione. 4. Egestate *lege 4. §. 1. ff. hoc. tit.* Finitur autem non solum aperta renuntiatione, sed & tacitâ, si socii separatim sibi agere ceperint *lege 64. ff. hoc. tit.* Si aperta renunciatio bonâ fide facta sit, tum renuntians socios suos amplius convenire non potest, ipse tamen a sociis suis conveniri potest, ita ut lucra, quæ accepit, sociis præstare cogatur, damna autem solus sustinere teneatur *lege 65. §. 3. & 4. ff. hoc. tit.* Morte unius socii in tantum societas finitur, ut ne reliqui quidem socii societatem continuare possint, nisi aliter ab initio convenit, heres autem

defuncti in locum non succedit *lege 65. §. 9. ff. hoc tit.* imo nequidem ab initio socii ita pacisci possunt, uti hæres in locum defuncti succedat *lege 59. ff. eod.* sic est in societate private rei, sed in societate publica vectigalium aliud dicendum est, ibi enim durat societas uno socio extincto, nisi is mortuus sit, qui principaliter coitam societatem sustinebat *lege 59. ff. hoc tit.* Finitur & societas morte civili, hoc est maximâ & mediâ capitis diminutione, intereunt etenim homines jure civili non solum morte, sed & maximâ & mediâ capitis diminutione *lege 63. §. 10. ff. hoc tit.* Tandem finitur societas egestate socii *lege 4. §. 1. ff. hoc tit.* veluti cum omnia socii bona publicantur, tum enim cum alius (fiscus nempe) in socii locum succedat, socius pro defuncto habetur *lege 65. §. 12. ff. hoc tit.* idem dicendum est, cum socius mole debiti pragravatus bonis suis cessit *§. 8. Inst. hoc tit.* aut si creditores bona socii dividant *lege 65. §. 1. ff. eod.*

CAPUT X.

QUO DE MANDATO AGITUR.

HActenus de societate. Nunc tandem de Mandato quædam addamus. *Mandatum est contractus, consensualis, nominatus, jurisgentium, Bone-fidei, quo negotia quadam alieni gratis gerenda committuntur lege 7. §. 1. ff. de pact. lege 2. ff. de oblig. & act. §. 2. Inst. de jur. nat. gent. & civ. §. 23. Inst. de act. lege 1. princ. & §. 4. ff. mandati.* Mandatum contrahitur quinque modis, sive mandantis tantum gratiâ, sive mandantis & mandatarii gratiâ, sive aliena tantum gratiâ, sive mandantis & aliena gratiâ, sive mandatarii & alterius gratiâ, mandatarii autem tantum gratiâ si mandetur, nulla ex eo mandato obligatio, nulla actio oritur *princ. Inst. hoc tit. lege 2. princ. §. 1. 2. 3. & seqq. ff. hoc tit.* Nam si mandatarii tantum gratiâ quid mandetur, magis consilium, quam mandatum est, & propterea non est obligatorium, liberum enim cuique est apud se explorare expediatne sibi consilium datum, nec ne, & si expediat sequatur id, si non, omittat *lege 2. §. 6. ff. hoc tit.* Nisi tamen dolosum fuerit consilium, tum enim actioni

actioni doli mali locus fit *lege 2. ff. de Proxenicis*, aut nisi consilium illud, consilii fines egrediatur, & mandati naturam induat, tum enim obligatorium est §. 6. *Inst. hoc tit. lege 42. ff. eod.* alias si merum consilium sit, obligatorium (uti diximus) non est. Non solum ex consilio quis non tenetur, sed nec ex commendatione *lege 12. §. 12. ff. hoc titulo*. Mandatum est vel generale vel speciale, generale quando alicui omnes causæ, omniaque gerenda negotia mandantur; speciale, quando una aliqua causa, aut negotium mandatur. Generale mandatum rursus Interpretes dividunt, in mandatum simplex, & mandatum cum libera. Simplex esse dicunt, cum simpliciter omnium rerum mandata est administratio, & tum potest mandatarius administrare omnia, sed nihil sine speciali domini mandato alienare, nisi fructus, aut alias res, quæ servando servari non possunt *lege 60. & 63. ff. de procurat.* Mandatum cum libera esse dicunt, cum cui omnia negotia mandata sunt, hæc additâ clausulâ, uti omnia liberrimè agere possit, non aliter ac si ipse sit dominus, potestque tum omnia facere, quæ bonæ fidei non contrariantur *lege 58. & 59. ff. de procurat. lege 60. §. 4. hoc tit.* Mandatum est vel expressum vel tacitum. Expressum ubi expressè consensus adhibetur. Tacitum ubi consensus præsumitur *lege 6. §. 2. ff. hoc tit. lege 18. & lege 53. ff. eod.* Sic, si ab initio mandatum non intervenit, sed postea ratihabitio facta sit, mandatum esse videtur, retrotrahiturque ratihabitio ad initium negotii, qui enim pro se quid fieri scit, nec vetat, mandare intelligitur *lege 60. ff. de Reg. Jur. lege 7. Cod. ad Senatusc. Macedon.* Mandatum potest fieri, & purè, & in diem differri, & sub conditione contrahi *lege 1. §. 3. ff. hoc tit.* Imprimis autem in mandato requiritur, uti consensus contrahentium adsit *lege 1. ff. hoc tit.* quomodo autem hic consensus interpositus sit nihil refert, sive inter præsentis per qualiacunque verba, aut scripturam, sive inter absentes per nuntium vel epistolam *lege 1. §. 1. & 2. ff. hoc tit.* Præterea vel maximè hoc requiritur uti mandatum sit gratuitum, est enim (uti antea diximus) contractus, quo quis mandato alterius, aliena negotia gerenda suscipit, sed GRATIS, ideoque si merces aliqua intervenerit, mandatum non est, sed locatio conductio contracta intelligitur *lege 1. §. 4. ff. hoc tit.*

Planè licèt merces intervenire non possit, honorarium tamen rectè intervenire potest *lege 6. ff. hoc tit.* Oritur ex hoc contractu actio mandati, quæ Bonæ-fidei est §. 28. *Inst. de act. lege 29. §. 4. ff. hoc tit.* ubi observa egregium dictum *Bonæ-fidei non congruit, de apicibus juris disputare.* Mandati actio est duplex vel directæ, vel contrariæ, inde *Rubricæ Pandectarum & Codicis Mandati vel contra.* Directæ actio est, quæ principaliter ex ipso contractu descendit, & ideo principalis quoque actio dicitur *in lege 17. §. 1. ff. commod.* Directæ hæc actio datur mandanti adversus mandatarium, ut mandatum negotium impleat, aut si hoc non faciat, neque tempestivè mandato renunciaret, uti tum interesse præstet *lege 22. §. 11. lege 27. §. 2. ff. hoc tit.* Si ergo re integrâ mandato renunciatum est, cessat hæc actio *dictâ lege 22. §. 11. ff. eod.* similiter si nihil mandatoris intersit mandatum impletum esse, cessat hæc actio mandati *lege 8. §. 6. ff. hoc titulo.* Dixi cessare hanc actionem, si, re integrâ, mandatarius mandato renunciaverit, quæ renunciatio fit vel ob adversam valetudinem, vel capitales inimicitias, vel ob inanes rei actiones, seu ob aliam justam causam *lege 23. 24. & 25. ff. hoc tit.* similiter finitur hic contractus si mandator revocet mandatum, licet re non integrâ, dummodo eo casu mandator mandatario præstet, quod ejus interest §. 9. *Inst. hoc tit.* solvitur quoque mandatum morte unius contrahentium, nisi jam vivo uno res inchoata sit, cum ipsi de morte alterius non constaret, tum enim utilitatis causâ adhuc actio competit *lege 26. ff. hoc tit.* In mandato præstari debet, dolus & omnis diligentia *lege 13. & 21. Cod. hoc tit.* Quia qui mandatum suscipit, omnem diligentiam promittere videtur, unde hîc exceptio est a regula *legis 5. §. 2. ff. commod.* Ex hoc contractu descendit præterea actio contrariæ, quæ contra seu invicem datur, hæc potest actioni directæ per modum exceptionis opponi, vel si directæ non moveatur, potest & per modum actionis proponi *lege 17. §. 1. ff. commod.* Hæc actio datur mandatario, adversus mandantem, adhuc uti impensas factas, & omne quod ei abest consequatur, *lege 12. §. 7. lege 27. §. 4. ff. hoc tit.* non tamen ea mandatarius consequetur, quæ potius casu fortuito, quam ex mandato erogare debuit *lege 26. §. 6. ff. hoc tit.* In utraque actione tam directæ quam contrariæ,

traria, veniunt & usuræ & fructus juxta naturam judiciorum Bonæ-fidei *lege 12. §. 9. item lege 10. §. 2. & 3. 8. & 9. ff. hoc tit.* Actio mandati contraria cessat, si mandatarius mandati fines non servaverit, sed eos egressus sit, licet directa eo casu adhuc competat *lege 5. princ. & §. 3. lege 41. ff. hoc tit.* Præterea cessat hæc actio, si quis mandatu alicujus negotium gesserit, quod sciebat, ei qui mandat non profuturum, veluti si juvenis mandet alicui, ut pro meretrice fidejubeat, vel uti meretrici pecuniam credat *lege 12. §. 11. ff. hoc tit.* Præterea cessat, si quis invito domino negotia gesserit *lege 40. ff. hoc tit.* Cessat præterea mandati actio contraria ob insignem rei mandatæ turpitudinem, ut si mandatum interveniat de re sacra, aut æde sacra spolianda, homine occidendo aut vulnerando *lege 22. §. 6. ff. hoc tit.* imo nec directa actio mandati de re turpi facienda locum habet *lege 6. §. 3. ff. hoc titulo.* Quid si Titius mandaverit Sempronio, ut is Mævium occideret, & is hoc fecerit an non oritur obligatio? oritur ex delicto, & non solum Sempronius, sed & Titius, ut homicida punitur *lege 15. princ. & §. 1. ff. ad leg. Cornel. de Sicar. lege 5. Cod. de accusat. & inscript.*

C A P U T X I.

QUO TRES QUÆSTIONES COROLLARIORUM LOCO PROPONUNTUR ET DECIDUNTUR.

HAbes hic (*Benevole Lector*) verbo explicatos quatuor contractus consensuales Bonæ-fidei, nunc transeundum esset ex ordine nostro supra proposito, ad contractus reales, & deinde ad cæteras Bonæ-fidei actionum species, sed quia tum disputatio nostra ultra terminos justos excresceret, hic pedem figimus multorum amicorum suasionibus inducti, qui nobis idem consilium dabant, quod *Jurisconsultus Ulpianus aliis* (licet in alio prorsus negotio) *dabat in lege 1. ff. de inoffic. testam.* nempe melius nos facturos, si hæc subsisteremus, neque nos operis & sumptibus inanibus ultra vexaremus, cum eorum, quæ sequuntur explanatione,

catione, laudis alicujus obtinendæ spem non haberemus, quam tamen nec ex aliis antea dictis speramus aut sperare possumus, sed potius veniam pro laude expostulamus, si quid benè dictum sit, quod laudem mereatur, pro eo gratias agimus Divinæ Clementiæ, per quam omnia, quæ novimus, novimus; si quid perperam sit dictum, nostræ humanæ infirmitati tribuatur, quæ facillè excusanda erit bonis omnibus. Veniam ergo a te (*Benevole Lector*) peto, quod promissa antea, non præstem sed hic subsistam, quam facillè a te, qui candidus es & benevolus, supra dictis consideratis rationibus, impetraturum spero me. Malos autem, Mimos & invidos jam dudum contemnere & flocci nihilive facere didici. Antequam tamen subsistam, tres propono quæstiones, quas in sequentibus explicassem, quas hîc, tanquam corollaria propono, prima erit, quænam culpa veniat in actione pigneratitia, secunda quomodo stipulatio de dote possit esse actio Bonæ-fidei, tertia, quomodo hæreditatis petitio possit esse actio Bonæ-fidei.

Inter actiones Bonæ-fidei numeratur actio pigneratitia, quæ duplex est, directa, vel contraria *vide Rubricam ff. de Pigneratitia actione, vel contra*. Directa datur debitori, adversus creditorem, ad hoc, uti sublato debito, pignus restituatur *l. 9. §. 3. ff. de pign. act.* Actio contraria datur creditori, adversus debitorem, ad hoc uti si quas impensas fecerit, eas consequatur. Quæritur autem, quænam culpa in hac actione præstanda sit? Et si regulam supra allegatam ex *lege 5. §. 2. ff. commod.* consideremus, apparebit in hac actione præstari, dolum culpam latam & levem, quia in pignore utriusque utilitas vertitur, debitoris uti eò promptius pecuniam accipiat, aut acceptam retinere possit, creditoris, uti securus sit de debito non amittendo, plus enim ei cautionis in re est, quam in persona *lege 25. ff. de Reg. jur.* Et sic expressè dicitur in *lege 5. §. 2. ff. commodat. & lege 14. ff. de pign. act.* in pignore præstari culpam tantum levem. Dubium tamen egregium movet *lex 13. §. 1. ff. de pign. act.* quæ innuere videtur in pignore quoque præstari culpam levissimam, Ait enim ita dictus §. *Venit autem in hac actione & dolus, & culpa, ut in commodato: venit & custodia: vis major non venit.* Variè a variis hæc lex exposita est, sed interpretatione vix ab absurditate absolvi potest, veniendum ergo

ergo ad ultimum remedium, correctionem nempe, quam hæc lex admittere videtur. Quidam ergo pro *in commodato*, legunt *ut in commendato*, uti hic legis sensus fit, eam hic culpam venire, quæ venit in commendato, id est deposito (*commendare enim nihil aliud significat, quam deponere lege 186. ff. de verb. signif.*) in quo venit culpa tantum lata, quia ibi unius tantum deponentis utilitas est *lege 5. §. 2. ff. Commodati*, quæ correctio si admittatur, composita pugna est. *Sed cum in obscuris id quod minimum est, sequendum sit lege 9. ff. de reg. jur.* magis arridet conjectura Clarissimi & consultissimi viri Gerardi Noodt præceptoris nostri, nobis nullo unquam tempore satis suspiciendi, quam adduxit libro *Probab. capite 4.* & latius explicavit in Disputatione quâdam *Franeguera habitâ 16. Maji, anno 1683,* ubi retentâ voce *commodato*, unicam tantum literam mutat, legens pro *ut, at.* Quam conjecturam ideo potius amo, quod Ulpianus eodem libro 28. ad Edictum egerit de commodato & de pignore, de deposito autem egerit libro 31, unde magis Ulpianus commodatum & pignus inter se exæquasse videri potest, quam commendatum. Et ex eo libro 28. ad Edictum puto hanc ipsam legem 13. desumptam esse, licet inscriptio habeat *Ulpianus libro 38. ad Edictum*, nam libro 28. Ulpianus egit de commodato & pignore, libro verò 38. egit, de furto a servo, qui testamento liber esse iustus erit, & de furto a publicanis, & familia eorum facto, & de libertorum operis, uti ex legibus Ulpiani sub dictis titulis patet. *vid. Gothofredum in serie Edicti perpetui*, ex quo libro, quomodo hæc lex esse possit, nullus video, puto ergo eam esse ex libro 28. (quæ conjectura placuit *doctissimo Labitio in usu indicis sui pag. mibi 392.*) ex quo pleræque leges Ulpiani sub titulo de Pigneratitia actione sumptæ sunt.

Inter Bonæ-fidei judicia numeratur §. 29. *Inst. de act. actio & stipulatio de dote*, quæritur quomodo hoc fieri possit, cum stipulatio sit talis contractus, ex quo ab una tantum parte præstatio est, ideoque stricti juris *lege 5. §. 4. lege 6. ff. de in lit. jurando.* Responsio facilis est, nempe quod hic ab ea regula exceptio fit, propter naturam actionis rei uxoriæ, in cuius locum hæc actio ex stipulatu successit, uti apparet ex *lege unica §. 2. Cod. de Rei uxoriæ act. actio-*

30 DISPUTATIO JURIDICA INAUGUR.

nem autem rei uxoriæ Bonæ-fidei fuisse ex Cicerone libro 3. de offic. supra probavimus, ubi dicit formulam ejus fuisse, quod aquius melius iudicato, cujus formulæ vestigium quoque extare videtur in lege 66. §. 7. ff. sol. marr. quemadm. dos repet.

Inter Bonæ-fidei judicia numeratur petitio Hereditatis §. 28. Inst. de actionibus. Quæritur quomodo hoc fieri possit, cum ea in rem actio sit, & ab una tantum parte propterea præstationem habere videatur. Respondetur, propter eam rationem de ea quoque inter Jurisconsultos dubitatum fuisse, esset ne Bonæ-fidei, nec ne? alios tamen eam actionem Bonæ-fidei esse intrepidè statuisse, propterea quod multitudo rerum, quæ in hæreditate erant, exigere videretur fidelem earum administrationem, jam autem cum ea administratio possessori committeretur, fiebat uti petitio, licet actio in rem, multas præstationes personales reciperet, tanquam ex negotio gesto, & sic ex obligatione, quales præstationes sunt eorum, quæ à debitoribus exacta sunt, rerum venditarum pretiorum, item eorum, quæ possessor creditoribus solvit, vel in hæreditarias res impendit, quæ res fecit uti hæc esset mixta personalis actio lege 20. lege 25. §. 18. lege 38. ff. de hered. petit. lege 7. Cod. eod. atque sic ab utraque parte jam præstatio est, ideoque rectè inter judicia Bonæ-fidei numeratur, præsertim cum hanc sententiam Justinianus Imperator confirmaverit §. 28. Inst. de act. & lege 12. §. 3. Cod. de hered. petit. Atque hic (Benevole Lector) subsisto, & quamvis satis materiæ sit disputationis in his, quæ diximus, in eorum tamen gratiam, qui integram disputationem percurrere gravè ferrent, hæc sequentia apposui ultima fercula seu BELLARIA.

Bellaria Constantia Thesibus Variis.

- 1 **V**eteres pubertatem ex corporum inspectione estimasse putamus.
- 2 **I**nviti adolescentes Curatores non accipiunt, præterquam in litem, ad actum reddendarum a Tutoribus rationum, & ad solutionem a debitoribus faciendam.
3. **B**ona-fidei possessor lucratur omnes fructus tam naturales, quam industriales.
- 4 **J**udex in criminibus eandem poenam præcisè infligere non tenetur, quam Moyses olim statuit in Republica Judaica.
- 5 **A**ntinomias (sed non multas) in jure dari asserimus.
- 6 **P**lures exheredationes causas, quam in Novella 115. capite 3. enarrate sunt, dari negamus.
- 7 **I**n judicando sequi debet judex acta & probata, neque tamen contra conscientiam judicare debet.
- 8 **P**ater filio exheredato Tutorem testamento dare potest.
- 9 **M**ater pupillariter substituere non potest.
- 10 **M**eretrice de pecunia accepta conditione ob turpem causam non tenetur, quia dantis sola turpitudine est.
- 11 **P**incipium legis primæ. D. de Concubinis petenti explicabimus.
- 12 **C**oncubinatum, tam jure Canonico, quam Civili, licitum fuisse affirmamus.
- 13 **I**nter nuptias & matrimonium distinguimus, ille sine in domum deductione completa non fuerunt, hoc fuit & solo consensu ratum & perfectum.
- 14 **D**efensionem sui juri naturali adscribimus.
- 15 **I**nvocationem nominis Divini in instrumentis fieri pietas suadet, necessitas autem juris non exigat.
- 16 **T**ransactio facta de controversia testamentaria, non inspectis testamenti verbis, jure Civili valet.

F I N I S.

L O F - G E D I G T E N
 Ter Eeren van de
 HEER CANDIDAET
 SUFFRIDUS DE BUCQUOY.
 DAT JUSTINIANUS HONORES.

(a) arg. §. 1. Inst. in proem.
 (b) §. 3. eod.
 (c) l. 2. §. 37. ad fin. tit. ff. de orig. jur.
 (d) l. 1. §. 1. in pr. ff. de just. & jur.
 (e) l. 9. pr. Cod. de ll. §. 2. proem. Inst. in pr.
 (f) §. 3. Inst. de just. & jur.
 (g) l. 6. ff. eod.
 (h) l. 4. l. 10. Cod. de ll.
 (i) l. 3. l. 9. Cod. l. 8. ff. cod.
 (k) §. 2. proem. Inst.
 (l) §. 3. eod. vid. porro histor. jur.
 (m) d. §. 3. §. 9. & 10. de confirm. digestor. d. l. 12. §. 35. ad fin. tit. de orig. jur.
 (n) arg. §. 3. proem. Inst.

Oorneufelt men met vlijt
 d'Aloude *Roomfche* tijt,
 Daar merckt men *Helden-daden* (a)
 Jaa m'oogt d'ontfloote wijsheyts fchat.
 Der *rechten wieg* en *baker-mat* (b)
 En *Themis* *pyk-cieraden*. (c)
 Men fiet haar *Priesters-fchaar*, (d)
 Die d'*Heyl'ge* (e) *Wet-Altbaar*
 Der *burgerlycke* feeden (f)
 Uyt vrou *natuyr's* weetrijcke fchoot
 Opbaggert (g) die van *kleyen* en *groot* (h)
 Jaa *all'* wort angebeeden. (i)
 Men vindt'er folk in 't werck
 Die 't *woefte* *Werten-perck* (k)
 Met herffens t'*famen* *klineken* (l)
 En met doorsoute weetfchap
 Op d'*hoogfte* *praal* en *eeeren-trap*
 Als *flicker-sterren* *blincken*. (m)
 Dit fett' u yver aan,
 MYN VRIENT, oock 't *spoor* te gaan
 Van die befaamde *Helden*,
 Gy gingt dan *strack* in 't *Fries' Atheen*
 U keeftig *breyen* met vlijt *bestee'n*
 In d'*eerfte* *Werten-velden*. (n)
 Dat koeld' noch niet u *lust*;
 Gy *wraackt* dan *Friefo's* *kufft*
 En gaat tot *Utrecht* *spoeyen*,
 Doch niet uyt yver tot dat *landt*
 Maar tot u *leyd-star*, dien *Gefant*,
 Die *Themis* recht doet *bloeyen*.
 't Was dien *beminden* **NOODT**
 Die u tot *Utrecht* *noodt*.

Sijn

Sijn lof noopt alle monden
 Sijn loffelycke secdigheyt,
 Spijsvondigheyt welspreeckentheyt
 Geleertheyt (o) te verkonden.
 Door hem hebt gy nu 't sap
 Van 's rechtens-weetenschap (p)
 Soo gratigh ingefogen,
 Dat Themis u nu maacken wil.
 Tot voorspraack (q) van haar rechts-geschil
 En daar na meer verhoogen. (r)
 Gy treedt dan op den stoel
 Voor yder een ten doel,
 En leert, tot 's werelts voordeel,
 't Verkeerd folck, trouw' en billyckheyt
 Te stellen voor de bisfigheyt
 Der Wetten (s) met goet Oordeel. (t)
 Maar 'k sie daar nu terstont
 Die op een glibber-gront (u)
 Haar breyn daar teegen wetten:
 Sacht Heeren! spaart die yd'le moeyt'
 BUCQUOY is veel te vast begroeyt
 In 't spoor van 's Keyfers Wetten. (w)
 Dat wierdens' haast gewaar;
 Met koomt de Letterschaar
 Een luk-wensch uyt te schat' ren.
 Daal nu vergode Maagde-Rey,
 Deun op met lief'lijck maat-gevely
 Laat d'Helicon eens klat' ren.
 Ter eeren van mijn vrient
 Hy heeft 't met sweet verdient,
 Hy is den Lauwer waardigh.
 Koomt FAMA! beurt dees jong'lings lof
 Van d'aard' uyt het vergeetel stof,
 Soo loont gy hem rechtvaardigh.
 Daar wort mijn Vrient geleydt
 Voor Themis MAJESTEYT
 Sy wil daar nu betoonen
 Dat hy is tot haar dienst bequaam
 En gaat hem met een Eeren-NAAM (x)
 Na sijn verdiensten kroonen. (y)

(o) arg. l.
 Unic. Cod.
 de Profes-
 sor qui in
 urb. &c.
 (p) §. 1.
 Inst. de just.
 & jur.
 (q) l. 14.
 Cod. de
 advocat.
 divers. ju-
 dicialior
 (r) arg. l. 4.
 Cod. de ad-
 voc. divers.
 judic.
 (s) l. 8. Cod.
 de jud. l. 9.
 l. 85. §. fin.
 l. 183. ff. de
 Reg. jur. l.
 3. in med.
 ff. de his
 que in tes-
 tam. de-
 lent.
 (t) l. 29. §.
 4. in fin. ff.
 mandat. §.
 28. Inst. de
 action.
 (u) arg. l.
 17. ff. de l.
 l. 6. §. 1. ff.
 de verbor.
 signif.
 (w) l. 24. in
 fin. que in
 fraud. cre-
 ditor.
 (x) l. 4. pr.
 Cod. de ad-
 vocat. di-
 vers. judic.
 pluraSyno-
 nima vid.
 in proem.
 pandectar.
 §. 6.
 (y) arg. l.
 11. §. 1.
 Cod. de ad-

Nu
 vocat. diversor judicio;

Nu sult gy 't matte recht
 Opschraagen: en 't onrecht
 Van *Themis* VIERSCHAAR wende
 (z) arg. l. En fry'en haar van loos verraat (z)
 34. cod. Tot dat u dierb're leevens-draat
 ROEMRUCHTICH loopt ten
 E Y N D E.

*Sic, pro virili, applaudens cecinit, amicis
 vinculo tibi devinctus*

Symbolum.

THEODORUS NAUTA. J.C.
 TANGE BENIGNE NÆVOS.

(2)

N A S A N G

Volgens de toon van de *Friese Klaterrei*

S A N G

In loome Sangnimf hoort (wat of 't beduut!) het klateren
 Der voeten, 't klappen in de handen, en het schateren
 Der tongeleden, so dat uit d'Utrechtsche lucht
 Het snel gevelkerkt' gerucht na *Friesland* neemt de vlugt:
 Het is misschien een troep van *Mauvors* Voedsterlingen,
 Die na de *Fransche* toon op mense schonken singen:
 Of is 't een vreugd-geluid om dat een *Letterhoofd*
 In *Utrecht* een *Helcen* van *Venus* is beloofd?
 Of is 't om dat een Jongeling des *Keisers* vonden
 (Om d'eer van 't *Priester-kleed*) geleert heeft te doorgronden?
 Gewis: maar wie 't mag sien, die sulck werk durv bestaan
 Is mi onmooglik om daar na te kunnen slaan.

T E G E N S A N G

Het is *BUCQUOY*, die 't hoog gestoelte durv beklateren
 Van *Themis* Tempel, en met open monde uitschateren
 Haar' goddelikke weet, so dat de taie lugt
 Dat trammulerend' draagt tot ieder als ter vlugt.
 Het is *BUCQUOY*, een praal van *Pallàs* Voedsterlingen,
 Die mit een gladder tong' op 't berelikkst' te singen
 Weet na den hoogsten noot des *Grooten Noodts*, wiens hoofd
 (Vol wijsheid) door geheel *Europa* word geloofd
 Het is *BUCQUOY*, die door veel treffelike vonden
 Der regten (uit *Vrouw Themis* grondeloose gronden

Voor

Voor sweet gewoekert) dien, die tegens hem bestaan
Te twyfen, ridderlijk ter neder weet te slaan.

T O E S A N G.

Daar komt een Maagde rei (in fijd gedofft) aanklateren,
(Van Themis uutgerufft) die t' faam uw' lof uufchateren
Met fchelle keelen, die (we' ergalmende de lugt)
Uut 't fwart' vergotel ftof na 't fterren-dak toeflugt;
Si seggen: Praalftukk van Minervâs füngelingen!
Wi fun gefonden om uw' glori-roll' te fingen,
En 't Dafnife Lauw'rier te kronk'len om uw hoofd,
U word iets goddeliiks van ons' Mevrouw beloof, t
So gi getromw bewaakt haar Altaar, en haar' wonden
Als perrelen opbuert uut vuul beftümde gronden,
En d' helle fchelle Faam fal u ten dienfte ftaan,
Om over al uw lof op haar bafuun te ftaan.

J. van JUKKEMA, Harlinger.
Kenspruck
Sonder * End.

(3)

EIn aufgewekter Geift, der Witz und Feuer hegt,
Sucht nichts, als wie er fich der Erden mög'ent fchlagen;
Und den verdienten Ruhm bis an die Wolcken tragen,
Die blinde Welt wird zwar hier durch nicht viel bewegt,
Die lieber fich bey m faufs mit Krug und Gläfern schlägt,
Doch mufs fie auch davor am Hunger-Tüch nagen
Und endlich den Verluft der edlen zeit beklagen,
Wenn Tugend und Verftand den beften preifs wegträgt
Sein Ehren-Tag läßt uns hiervon die Wahrheit fehen,
Gehehften, man fieht Ihn nun bey den Lehrern ftehen:
Astræa setz Ihm felbst den theuren Purper auf.
Wir wüfchen alle Glück zu diesen hohen Ehren
Der Himmel wolle bald der felben Glanz vermehren
Und nach verdienfte ziern den woll geführten Lauff.

*Paucula hæc in honorem Doctiffimi Dn. Can-
didati amici fui integerrimi L. M. Q. de-
properabat.*

M. HARMES U. J. Lic.

E I D E M.

Usa canet, Juvenis docti, praeconia laudis
 Cujus ab ore fluunt, jam dudum mente recepti,
 Sermones docti; mirà dulcedine tincti.
 Quos hac suppeditant solida contenta Sophia
 Ingenii specimen Divi, dum pulpito ab alto
 Jus Equum strictumque docet; dum noxia tela;
 Armatas acies, instructas arte Phalanges
 Voce sua sternit, Dominus dum victor ab armis
 SUFFRIDUS rediit; sic juris perge perite
 Sic sic victricem cinget tibi Lauream frontem
 Et memorem famam sustollet ad Aethera tempus.

Haec lines in certum amicitiae
 testimonium adscriptis

C. COUTERIER.

Ier kooft een deftig Jongeling
 Uyt Friefoo's vrye palen,
 En gaat tot elks verwondering,
 Tot Utrecht lof behalen
 Door fijn geleerden reeden-ftrijt,
 En toont fijn wijsheys oordeel,
 Die hy met yver ende vlijt
 Behaalt heeft tot fijn voordeel.

Strepit inter anser olores.

FRANS. HARDOMANS.